

Asia: VN/5875/2019

Lausuntopyyntö saamelaiskäräjälain muutosta valmistellun toimikunnan mietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

1 luku Yleiset säännökset (pois lukien 3 §)

Asia VN/5875/2019 Lausunto saamelaiskäräjälain muutosta valmistelleen toimikunnan esityksestä saamelaiskäräjälain muutokseksi

-alkuperäistäkin alkuperäisemmältä kansalta ei voi viedä sen oikeuksia-demokratian ja syrjimättömyyden puolesta–Yhtenäisen saamenkansan puolesta yhmä

1. Yleiset säännökset (poislukien 3 §)

Esitämme tässä lausunnossa arviointia saamelaiskäräjälain muutosesityksestä, puutteita, kritiikkiä, muutosehdotuksia ja vaatimuksia sen sisältöön.

Ensimmäiseksi Suomen on käsiteltävä ja ratkaistava kantansa saamelaiskäräjien itsehallintoon. Suomi on luovuttamassa sille kuuluvaa suvereenia päätösvaltaa ja hallintovaltaa pois saamelaiskäräjälain muutoksella (koskee noin 10 % Suomen pinta-alasta).

Toiseksi saamelaisrekisterin ulkopuolelle jäävä alkuperäiskansaksi identifioituva etninen kansanryhmäetninen kansanryhmä vaatii saamelaiskäräjälain muutosesitykseen alkuperäiskansan oikeuksien tunnustamista Suomen alkuperäisenä kansanosana.

Vaadimme, että saamelaiskäräjälain uudistamistyö aloitetaan alusta ja ensimmäisenä ratkaistaan Suomen valtiosäännön pohjalta, onko päätösvallan ja

hallintovallan siirtäminen perustuslain perusteiden ja kansan edun mukaista. Saamelaisten kotiseutualue on myös muiden Suomen kansalaisten kotiseutualuetta.

Toinen peruskysymys ennen saamelaiskäräjälain uudistamista on ratkaista saamelaisrekisterin ulkopuolelle jäävä etninen kansanryhmän tunnustaminen

Suomen omana alkuperäisenä kansanryhmänä. Heille kuuluu yhdenvertainen oikeus harjoittaa alkuperäiskansana omaa kulttuuriaan, joka on osa

saamelaiskulttuuria ja akkulturaatio -proessin läpikäynyttä saamelaiskulttuuria (kuten kaikilla muillakin alkuperäisheimoilla). Metsälappalaiset / metsäsaamelaiset ja inarinsaamelaiset kuuluvat samaan alkuperäiseen kansan pääheimoon yhtäläisesti Norjan, Ruotsin ja Suomen saamelaisten kanssa. Ovatko statussaamelaiset Suomen ainoa alkuperäiskansa? Perusteluita alkuperäiskansan tunnustusvaatimukselle on lausuntokohdassa 12.1.

Tässä lausunnossa on käytetty ilmaisua metsälappalainen / metsäsaamelainen ja inarinsaamelainen tarkoittamaan ja kuvaamaan alkuperäistäkin

alkuperäisempää henkilöä tai alkuperäiskansanryhmää, johon liittyy vahvasti saamelainen identiteetti ja kulttuuri.

1.1 Itsehallinnon julistus

Saamelaiskäräjälain muutosesitys on itsehallinnon julistus ja se tulee muuttamaan Suomen valtion valtarakenteita ja itsehallinnon mallia.

Saamelaiskäräjälain muutosesityksen tarkoitus on saamelaisten itsemääräämisoikeuden tuominen lain tasolle ja toteutukseen. Lain tasolle nostettuna

dynaamisuus itsehallinnon kehittämisen periaatteena kuin myös muut saamelaiskäräjälain muutoksessa olevat periaatteet takaavat itsehallinnon jatkuvan

kehittämisen vapaasti jopa lainsäädäntöä alemmalla tasolla.

Perustuslain saamelaisille takaama kulttuuri-itsehallinto ei enää riitä saamelaisille, vaan itsehallinto (saamelaiskäräjien tehtävät) "ulotetaan koskemaan kaikkia muitakin asioita, jotka koskettavat saamelaisia alkuperäiskansana" (suora viittaus työryhmän mietintöön). Lain tasolle nostetaan suvereenille valtiolle tyyppillisiä tunnusmerkkejä ja lukuisia tosiasiallisia itsehallinnollisia oikeuksia sekä työkaluja itsehallinnon toteuttamista varten. Saamelaiskäräjälain muutosesityksessä nousee esille myös valtaan liittyviä tunnusmerkkejä, jotka ovat kaukana demokraattisen valtion oikeusperiaatteista (perustuslaista piittaamattomuus, kansainvälisen lainsäädännön oma tulkinta ja valikoiminen, tuomioistuinten ratkaisujen yläpuolelle asettuminen,

oman edun tavoittelu miettimättä vaikutuksia muille jne.).

Saamelaiskäräjälain muutosesitys ei anna vastausta siihen, miten päällekkäiset saamelaiskäräjien ja Suomen kunnalliset, alueelliset ja valtiolliset itsehallinnot toteutetaan käytännössä ja kenellä on toimivalta kansainvälisissä asioissa. Tämä tulee näkymään laajasti suomalaisen yhteiskunnan kehittämisessä ja toimintakyvyssä. Lakimuutoksen myötä se tulee ulottumaan myös kansainväliselle tasolle saakka.

Suomen suvereniteettia ja itsehallintomallia ollaan muuttamassa; saamelaisten kotiseutualueen kuntien alueella on kaksi tavoitteiltaan toisistaan eroavaa,

rinnakkaista itsehallintoa harjoittavaa toimijaa, kunta ja saamelaiskäräjät. Hallituksen esityksessä esitetään, että viranomaisten ja saamelaiskäräjien välillä on

ns. dynaaminen tila. Se tarkoittaa, että vasta käytännössä, siis vasta ristiriitojen ilmetessä ratkaistaan sumeaksi jätetyn ja sekavan saamelaiskäräjälain yksipuolisen itsehallintojulistuksen tulkinnan kautta.

1.2 Mitä tarkoittaa saamelaisten itsehallinto eli autonomia

Saamelaiskäräjälain muutosesityksessä korostetaan saamelaisten itsehallintoa ja itsemääräämisoikeutta tarkoituksessa, joka ei liity kulttuuri-itsehallintoon.

Lakiesityksessä on uusi käsite, ASEMA, jonka määrittelyä ei ole avattu. Voi vain arvailla, mitä se pitää sisällään ja tarkoittaa, kun lainsäädännön tulkintaa tehdään.

Saamelaiskäräjälain muutosesityksellä luodaan puitteita kehittää Suomeen uusi itsehallintoalue. Se rikkoo Suomen valtiosääntöä. Kyse on POLIITTISESTA päätöksenteosta, jolla yhdelle pienelle kansanryhmälle ollaan siirtämässä poliittista ylivaltaa verrattuna muihin suomalaisiin. Kyse ei ole demokraattisesta toimintamallista. Kyse ei ole enää kulttuuri-itsehallinnosta, vaan politiikasta, jolla saamelaiskäräjät hamuaa valta-asemaa päättää pohjoisen alueen (n. 10 % Suomen pinta-alasta) käytöstä ja sen käyttöpolitiikoista. Itsehallinto tulee ulottumaan myös oikeudenkäytön alueelle.

Saamelaisten oman hallintovallan luominen suvereenin valtion sisälle rikkoo suvereenin valtion oikeudenkäyttöä, itsenäisen valtion valtiosääntöä, kunnallista

itsemääräämisoikeutta ja yksityisten kansalaisten keskinäistä tasa-arvoa, yliopistojen itsehallintoa - siis kaikkea viranomaistoimintaa, joka jollakin tavalla liittyy saamelaisten elämänpiiriin, "asemaan".

Perustuslaki turvaa saamelaisille kulttuurisen itsehallinnon. Oman kulttuurin harjoittaminen on kaikille kansalaisille ihmisoikeuksien ja perustuslain suojaama. Kielen ja kulttuurin säilyttäminen sinänsä voidaan turvata lain tasoisella sääntelyllä, mutta pidemmälle menevä itsehallinto johtaa alueen asukkaiden (laajasti kuntalaisten, Lapin asukkaiden ja suomalaisten) epätasa-arvoon, syrjintään ja demokratian sekä perusoikeuksien murtamiseen. Se kriisiyttää Suomen kansantasavallan tämänhetkiset valtarakenteet, joka saattaa alueen sekasortoon.

Saamelaiskäräjälain muutoksen kautta saamelaiskäräjät saisi mandaatin päättää kaikista niistä asioista, jotka se katsoo tarpeelliseksi (mahdollisuus mielivaltaan asti) oman asemansa vahvistamiseksi ja kehittämiseksi. Lain muutosesitys on muotoiltu avoimeksi ja siitä puuttuvat täsmälliset ilmaukset ja tarkkarajaisuus. Saamelaiskäräjille myönteisen lain tulkinnan kautta sen voidaan katsoa saaneen lain oikeutuksen toteuttaa laajasti muutakin kuin kulttuurinsa ja kielensä itsehallintoa.

Puhuttaessa dynaamisesta itsehallinnosta, joka tarkoittaa alati kehittyvää ja uudistuvaa valtarakennetta, saamelaiskäräjille annetaan avoimet kädet valtaan.

Tähän viittaa myös saamelaiskäräjälain muutosesitys, jossa saamelaiskäräjille annetaan alemman lainsäädännön laatimisoikeus, työjärjestys, jonka

saamelaiskäräjät itse laatii ja hyväksyy (s. 112, Lakia alemman asteinen sääntely). Julkishallinnon toteuttajana saamelaiskäräjät voi toteuttaa valtaansa yli kansakunnan perustuslain tukeutuen uuteen saamelaiskäräjälakiin ja laatimiinsa ja hyväksymiinsä alemman asteisiin säädöksiin dynaamisen mallin mukaisesti.

Lainsäädännön tulee kohdella tasavertaisesti kaikkia kansalaisia. Tasavertaisuuden vuoksi Suomen kansalaisille tulee antaa samat yhteiskunnallisen vaikuttamisen oikeudet kuin saamelaisille tulisi lakimuutoksen myötä sekä yksilö- että ryhmätasolla, vähintäänkin saamelaisten asuinalueella.

1.3 Puutteita saamelaiskäräjälain muutoksessa ja valmistelussa

Puutteet eivät korjaudu saamelaiskäräjälain valmistelun jatkamisella, vaan työ on keskeytettävä ja aloitettava alusta uudelta pohjalta.

Saamelaiskäräjälain muutosesityksestä puuttuu yksi tärkeimmistä perusasioista: siinä ei ole otettu kantaa tai ratkaistu saamelaismääritelmää, joka on oleellinen osa tämän lain kannalta. Vasta kun lakiluonnoksen käsitteistö on yksiselitteisesti määritelty, voidaan siirtyä ratkaisemaan lain sisältöä ja muita saamelaisuuteen liittyviä kysymyksiä.

Saamelaiskäräjälain muutosesitys on erittäin keskeneräinen ja sen valmistelusta puuttuu avoimuus ja perustuslaillinen tarkastelu valtarakenteiden muuttamisesta, lain vaikutuksista kansalaisille ja kansakunnalle itsehallintoa harjoittaville kunnille, maakunnille, valtion hallinnolle ja kansainvälisten suhteiden hoitamiseksi. Lain muutosesityksestä puuttuvat useamman itsehallintoa harjoittavan julkisoikeudellisen toimijan valtaoikeuksien hierarkian kuvaus ja lainsäädännöllinen ohjaus.

Yleisnäkemyksenä voidaan sanoa, että lakitekstissä käytetään epätasällisiä ja pyöreitä ilmauksia, joiden tulkinta tulee olemaan erittäin haastavaa. Käytännössä dynaamisuus johtaa siihen, että saamelaiskäräjälakia kirjoitetaan sitä sovellettaessa.

Saamelaiskäräjälain muutosesityksen 3 § ja saamelaismääritelmän määrittely sekä saamelaisrekisterin ulkopuolelle jäävän etnisen kansanryhmän, alkuperäiskansan tunnustaminen tulevat tarvitsemaan perustuslaillisen tarkastelun, jopa muutoksen.

Saamelaiskäräjälain muutos tulee valmistella vastaamaan myös uuden alkuperäiskansan tarpeita.

Lainsäädännöstä puuttuu tilanne- ja olosuhdekatsaukset suomalaisista, saamelaisryhmistä tai muista etnisistä kansanryhmistä ja heidän oikeuksiensa tasosta tai puutteista. Se ei vastaa tämän päivän tarpeisiin, se elää kehitysmaiden alkuperäiskansan ongelmien kanssa ja ylisääntelee Suomen alkuperäiskansanoikeuksia.

Lakimuutoksen vaikutusten arviointi on puutteellinen, säädösmuutosten vaikutuksia ja merkitystä ei avata yhteiskunnalle ja sen valtarakenteille, saati

kansalaisille. Kuuleminen on laiminlyöty ja kuultavana on ollut vain pohjoissaamelaisten ryhmään kuuluvia henkilöitä. Viranomaisista esimerkiksi kuntia

ei ole kuultu lainkaan.

Saamelaiskäräjälain muutoksella haetaan autonomiaa saamelaiskäräjille heidän omilla ehdoillaan, vain ja ainoastaan heidän etujensa näkökulmasta.

Saamelaiskäräjälain sisällöstä päätellen näyttää siltä, että itsehallintoa kokeillaan jo tässä lakiesityksen valmistelussa: se on tapahtunut saamelaiskäräjien edustajien ehdoilla. Hallitus on jo etukäteen sitoutunut siihen, ettei se vie hallituksen esitystä eduskunnalle, ellei se saa suostumusta saamelaiskäräjiltä.

Lakimuutoksesta tulee poistaa kokonaan dynaamisen itsehallinnon käsite. Lähtökohdaksi muutosesitykseen tulee ottaa vaatimus lainsäädännön yksityiskohtaisuudesta ja tarkkarajaisuudesta. Saamelaiskäräjälain muutosesitys on julistuksenomainen ja sumea. Siinä on jätetty keskeisiä, jopa perustuslain tasolla säädettäviä asioita periaatteen tasolle ja saamelaisten dynaamisen itsehallinnon tehtäväksi. Lainsäädäntönä se on epätarkka ja tulkinnanvarainen.

Itsehallintoalueen määrittely on perustuslaillinen kysymys. Se sama alue on ollut 1500-luvulta alkaen toisen alkuperäistekin alkuperäisemmän tunnustusta vailla olevan saamelaisheimon hallinnassa.

Saamelaisten kotiseutualueen määrittelyn ydin, kartta, ollaan siirtämässä alemman asteisen lainsäädännön piiriin, asetuksen liitteeksi. Suora lainaus saamelaiskäräjälain muutosesityksestä s. 112 "Lakia alemman asteinen sääntely: Saamelaiskäräjien itsehallinnollisen aseman vuoksi on perusteltua, että saamelaiskäräjiä koskeva sääntely toteutetaan lailla ja saamelaiskäräjien itsensä hyväksymällä työjärjestyksellä."

1.4 Tasa-arvo

Saamelaiskäräjälain muutos loukkaa kansalaisten tasa-arvoa. Alkuperäiskansan oikeudet eivät tarkoita sitä, että alkuperäisväestölle kuuluvat oikeudet voisivat olla enemmän kuin suvereenin valtion muiden kansalaisten oikeudet.

Suomen saamelaisten elintaso ja elämänlaatu on vähintään yhtä hyvä, osin parempi kuin muun väestön. Saamelaiskäräjien itsehallinnon lisäämiselle ei ole tarvetta. Alkuperäiskansan oikeudet toteutuvat jo kulttuuri-itsehallinnossa. Saamelaiskäräjillä on jo tälläkin hetkellä voimassa olevien säädösten mukaan paremmat lähtökohdat neuvotella ja vaatia oikeuksiensa huomioimista, muun muassa elinympäristössään ja yhteiskunnassa tapahtuvissa muutoksissa (kehittämisessä) kuin muilla alueen asukkailla.

Tämä lakiesitys ei ole enää kulttuuri-itsehallintoa eikä alkuperäiskansan oikeuksien saamista samalle tasolle muiden kansalaisten kanssa vaan valtopolitiikkaa. Itsehallinnon lisääminen yhdelle kansanosalle ylitse muiden johtaa väistämättä muun väestönsosan entistä laajempaan syrjintään ja eriarvoiseen asemaan. Saamelaiskäräjälain muutosesitys esitettyssä muodossa muuttaa suomalaista yhteiskuntaa eriarvoisemmaksi lainsäädännön avulla. Saamelaiskäräjälain muutosesitys on julkista rasismia. Syrjivää toimintamallia ollaan oikeuttamassa lainsäädännön kautta.

Lainsäädännöllä jaetaan samaa taustaa olevat, alkuperältään alueella jo 1500-luvulla saamenmaalla asuneet alkuperäiskansat ja sinne 1800-luvun loppupuolella muuttaneet nomadisaamelaiset eriarvoisiksi kansanryhmiksi. Nomadisaamelaisista suurin osa on henkikirjoitettu Suomen kansalaisiksi suhteellisen myöhään, vasta 1914–1918. Ei ole perusteita antaa itsehallinnon oikeutusta ja merkittävää julkista valtaa vasta n. 100–160 vuotta alueella asuneille pronomadeille alueen alkuperäistäkin alkuperäisemmän saamenkansan osan kustannuksella.

Saamelaiskäräjiltä itseltään puuttuu tasavertainen suhde alueen muuhun alkuperäiseen väestöön. Saamelaiskäräjälain muutosesitys tehostaa

saamelaiskäräjien rasismin harjoittamista antamalla sille lainsäädännöllä lisää yhteiskunnallista päätösvaltaa toteuttaa ryhmän omia etuja. Se antaa

saamelaiskäräjille poliittista valtaa käyttävän viranomaisen aseman mahdollistaen syrjinnän jatkumisen suosimalla omaa kansanryhmää. Se on kansainvälisen

lainsäädännön ja Suomen lakien vastaista.

Viemällä tätä saamelaiskärjälakia eteenpäin, Suomi mahdollistaa syrjinnän. Se tarkoittaa, että Suomi ei huolehtisi tasapuolisesti kaikista sen kansalaisista vaan osaltaan syyllistyisi YK:n ihmisoikeuksien rotusorron vastaisen yleissopimuksen määräyksen vastaisiin rikkomuksiin.

Alkuperäiskansan määrittelyn kriteerit ja perustelut on otettava uuteen tarkasteluun. Syrjintä kohdistuu metsälappalaisten / metsäsaamelaisten ja

inarinsaamelaisten alkuperäistäkin alkuperäisempiin pohjoisen alueen kansanryhmiin kuin myös laajemmin kaikkiin muihin alueella asuviin, suomalaisiin ja

EU-kansalaisiin. Saamelaiskärjälain muutosesitys ei ota lainkaan kantaa muihin kansalaisiin kohdistuviin lain vaikutuksiin.

Saamelaiskärjälain muutosesitys on poistamassa lappalaismääritelmän ja puhdistamassa vaaliluettelosta pois ei toivotut henkilöt, sulkien näin etnisen,

alkuperäistäkin alkuperäistäkin alkuperäisimmän kansanosan mahdollisuuden demokraattiseen päätöksentekoon kulttuurin ja kielen ylläpitämisessä.

Esimerkki, mitä tämä tarkoittaisi asiassa, jossa etninen ryhmä, metsälappalaiset / metsäsaamelaiset ja inarinsaamelaiset ovat hakemassahakemassa

alkuperäiskansan tunnustamista: Asiaa valmisteltaisiin todennäköisesti oikeusministeriössä. Muutosesityksen jälkeisen saamelaiskärjälain mukaan

ministeriön on tiedotettava ja käytävä laajennetun yhteistyövelvoitteen mukaiset, tosiasialliset neuvottelut saamelaiskäräjien tahdon mukaisen neuvottelutulokseen pääsemiseksi.

Saamelaiskäräjät vaativat ennakkosuostumus (veto-oikeutta), jossa todennäköisesti esitettäisiin tunnustamatta jättämistä, ovathan he jo lukuisissa tapauksissa tehneet tähän asiaan liittyviä yksilökohtaisia ratkaisuja toisen saamelaisryhmän alkuperäisyydestä.

Jos ministeriö ei ole ennakkosuostumuksen kannalla, käytäisiin neuvotteluja ajallisesti niin kauan, että kaikki mahdolliset argumentit on käyty läpi, josko kuitenkin saamelaiskäräjien mieleinen ratkaisu löytyisi.

Haluamme tämän esimerkin avulla nostaa keskusteluun vallansiirron pois sen nykyisiltä käyttäjiltä (valtio, kunta, viranomaiset). Kansainvälinen lainsäädäntö turvaa myös muiden vähemmistöjen ja kansanryhmien oikeuksia. Ne on otettava huomioon, kun yhden kansanryhmän oikeuksia suhteessa muihin, ollaan muuttamassa. Vaikutukset kohdistuvat syrjivinä etniseen ryhmään, metsälappalaisiin / metsäsaamelaisiin ja inarinsaamelaisiin.

Syrjintä on läpinäkyvää; saamelaiskäräjät ei kunnioita ihmisoikeuskomitean eikä CERD:in suositusta itseidentifikaatiosta. CERD:in arvovaltaisen suosituksen n:o 8 mukaan ensisijainen peruste tällaista kysymystä ratkaistaessa on selkeästi ja yksiselitteisesti kyseisen yksilön itseidentifikaatio, jota kukaan muu ei voi määritellä.

1.5 Saamelaiskäräjien valtapyrkimykset, rotusorto ja syrjintä

Saamelaisilla on jo tällä hetkellä parempi asema ja ylivertaiset oikeudet muuhun väestöön ja Lapinmaan alkuperäistäkin alkuperäisempiin kansoihin,

metsäsaamelaiseen / metsälappalaiseen ja inarinsaamelaiseen väestöön nähden. Saamelaisten asemaa ei voi edes verrata muiden alkuperäiskansojen asemaan maailmassa, niin ylivertaisen turvattu ja suojattu se on. Sillä on enemmän oikeuksia ja valtion (täysimääräistäkin) rahoitusta kulttuuriin, kieleen, saamelaisen elinkeinojen ja elämänmuodon kehittämiseen ja ylläpitoon kuin muilla vähemmistöheimojen kulttuureilla, kielillä tai kulttuuriin liitetyillä elinkeinoilla.

Ylivertaisia oikeuksia jo omaavilla saamelaisilla ei ole olemassa mitään tarvetta positiiviseen erityiskohteluun. Päin vastoin, saamelaiskäräjälain muutosesityksessä esitetyt muutokset luovat tilanteen, jossa alkuperäistäkin alkuperäisempi metsälappalainen / metsäsaamelainen ja inarinsaamelainen kansanosa joutuu yhteiskunnallisesti heikompaan asemaan, altavastaaajaksi kulttuurinsa säilyttämisessä ja kehittämisessä sekä niihin liittyvissä oikeuksissa. He, jos ketkä tarvitsevat alkuperäiskansan oikeuksien suoja.

Saamelaiskäräjälain muutosesityksessä tulee tarkastella nykytilaa saamelaisten asemasta, tehdyistä tukitoimenpiteistä ja saamelaisten opetuksen ja terveys- ja sosiaalipalveluihin liittyvistä toimista ja avustuksista sekä niiden vaikutuksista olosuhteisiin. Saamelaista ryhmää tuetaan sen kulttuurissa ja kielessä, mikä näkyy muun muassa laajana tukena saamelaiselle tiedotus- ja julkaisutoiminnalle. Selvityksellä voidaan osoittaa, ettei alkuperäiskansan asema tänä päivänä ole sama kuin se joskus sorron aikana on ollut kuin myös tuen riittävä taso.

Vastaavassa asemassa oleva etninen, historiallisten tosiseikkojen mukaan alkuperäistäkin alkuperäisempi henkilö harjoittaa kulttuuriaan ja kieltään omillaan.

Hänet sivuutetaan kuulemisissa, hänen mielipiteillään ei ole painoarvoa. Häneen ja hänen alkuperäänsä tai statuksen puuttumiseen kohdistetaan pilkkaa, arvostelua ja vähättelyä jne.

Saamelaiskäräjät hakee itsehallintoa, jossa se saa poliittista määräysvaltaa kuntien päätöksenteossa. Heille ei riitä suomalaiselle kansalle lainsäädännössä annetut oikeudet, ja sen lisäksi saamansa kaikkinaisen kulttuurin, kielen ja elinkeinojen tuki. Saamelaiskäräjät ovat laajentamassa oikeuksia ylivertaiseksi itsehallinnoksi suomalaisen yhteiskuntajärjestelmän yläpuolelle. Se tulee vaikeuttamaan muiden toimintaa ja tekee kansalaiset eriarvoisiksi lain edessä.

Saamelaiskäräjät hakee ylivertaista asemaa, itsehallintoa, jonka avulla se voi sivuuttaa tai valjastaa kunnallisen itsehallinnon alaisuuteensa. Itsehallinto ulottuu myös alue- ja valtionhallintoon ja suomalaiseen viranomaistoimintaan. Saamelaiskäräjälain muutoksella lisätään uusia velvoitteita viranomaisille hoitaa ja huolehtia itsehallinnon toteutumista.

1.6 Lait ja kansainväliset sopimukset ja niiden merkitys

Keskeiset ihmis- ja perusoikeudet, KP-oikeudet, CERDin kaikkinaisen syrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus ym. kansainväliset sopimukset koskevat etnisiä ryhmiä, metsäsaamelaisia / metsälappalaisia ja inarinsaamelaisia. Saamelaiskäräjälain muutosesitystä on tarkasteltava myös

tästä näkökulmasta.

Kansainvälisen oikeuden säädöshierarkiassa YK:n alkuperäiskansojen julistus ei voi syrjäyttää YK:n rotusorron vastaisen yleissopimuksen määräystä eikä sen pysyvän seurantakomitean CERD:in suositusta.

ILO- sopimus; ILO:n sopimus ja sen soveltuvuus järjestäytyneeseen yhteiskuntaan. Kansainvälisen työjärjestön (ILO) alkuperäiskansoja koskevaa yleissopimus, ILO 169 –sopimus koskee alkuperäiskansojen oikeuksia. Suomi ei ole ratifioinut sitä maakysymyksessä olevien erimielisyyksien vuoksi.

ILO- 169 sopimuksen on tarkoitus turvata alkuperäiskansan oikeus maahan alueellaan. Suomen tilanne on sikäli erikoinen, että sen alkuperäiseksi nimetyn

kansanosan alkuperä on Norjassa ja Ruotsissa. Suomen nykyinen alkuperäiskansalla ei ole pitkäkestoista suhdetta maahan. Ei siis ole olemassa

maahan liittyviä omistus- ja käyttöoikeuksia, joita tulisi palauttaa. Suomen alkuperäiskansa koostuu poronomadeista, jotka ovat saapuneet maahan sangen

myöhään. (viittaus tämän lausunnon historia -osioon). Puhtaasti alkuperäiskansan määrittelyn täyttävä etninen kansa, metsälappalaiset / metsäsaamelaiset ja

inarinsaamelaiset hakevat alkuperäisasemansa tunnustamista.

Ihmisoikeudet tulee taata kaikille tasa-arvoisesti ilman syrjintää. Kansainvälisten säädösten alkuperäiskansan sopimusten tarkoitus on saattaa oikeudet samalle tasolle muun väestön kanssa. Tarkoittaa myös metsälappalaisten / metsäsaamelaisten ja inarinsaamelaisten oikeuksia suhteessa saamelaisiin ja

saamelaiskäräjiin.

Metsäsaamelaiset eli metsälappalaiset ja inarinsaamelaiset vaativat itselleen perus- ja ihmisoikeuksiin kuuluvaa tasa-arvoista ja syrjimätöntä kohtelua. Katsomme oikeutetuksi, että samat oikeudet kuin statussaamelaisillakin on ja tulee olemaan, kuuluvat myös etniselle alkuperäiskansan tunnustusta tässä

lakimuutoksessa hakevalle kansanryhmälle.

Alkuperäiskansan oikeuksien keskeinen sanoma on, että he voivat päättää omista poliittisesta, taloudellisista ja yhteiskunnallisista asioista, ei niinkään itsehallinnon kautta muita kansalaisia koskevista asioista. Niissä edelleenkin vallitsee demokratia.

PERUSTUSLAKI sääntelee saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevaa itsehallintoa (PeL 17 §). Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen (PeL 22 §). Saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa ja sen perusteita on avattu vanhassa, ennen v 2000 voimassa olleessa perustuslaissa. Siellä PeL 14 § 3 momentin perusteluissa turvataan vähemmistöjen oikeutta kielen ja kulttuurin kehittämiseen turvaten esimerkiksi saamelaisten elinkeinoja. Säännös ei merkitsisi siinä tarkoitettujen ryhmien oikeutta omaan kulttuuriinsa vedoten poiketa suomalaisen oikeusjärjestyksen asettamista säännöistä. (HE 309/1993). Toisin sanoen perustuslaki ei ole luonut saamelaisille lainsäädännöstä poikkeavaa asemaa, johon vedoten nämä saisivat ylivertaisen, muita kansalaisia vahvemman itsehallinnon tai 'asemaa' omien etujensa hoitamiseksi.

Perustuslain mukaan Suomessa julkisen vallan käyttö tulee perustua lakiin. Saamelaiskäräjälain muutosesitys tähtää perustuslain 121 § 4 momentin

ensimmäisen lauseen mukaiseen itsehallintoon; "Kuntaa suuremman itsehallinnon alue on muodostettava lainsäädännöllä." Saamelaisten ja saamelaiskäräjien itsehallinnon sääntelyyn lain tasolla 121 §:n 4 momentin ensimmäisen lause otetaan käyttöön laajentaen sitä koskemaan saamelaiskäräjiä - saamelaisia.

Saamelaiskäräjälaki on muotouttamassa Suomen sisäistä itsehallintorakennetta radikaalisti, perustamalla neljän kunnan (Utsjoki, Inari, Enontekiö ja Sodankylä) alueelle päällekkäistä julkista valtaa käyttävän uuden organisaation. Perustuslailliseksi ongelmaksi muutosesityksen myötä saamelaiskäräjien toiminta laajenee alueille, jotka kuuluvat valtion, kuntien ja muiden viranomaisten itsehallintoon, määrittelemättä täsmällisesti itsehallinnon sisältöä tai rajoja.

Kunnallisen itsehallinnon supistaminen kuin myös alueen kansalaisten oikeudet, mukaan lukien ihmisoikeudet (tasa-arvo ja syrjimättömyys) rajoittaminen ovat perustuslain 22 § vastaista.

1.7 Omistus - maaomikeudet

Toistuvasti saamelaiskysymyksissä nousee esille alkuperäiskansan oikeudet maahan. Kyse on siitä, kenellä on oikeus maahan ja sen käyttämiseen saamelaisten kotiseutualueella. Vaikka lain muutosesityksen mukaan tässä lainsäädännössä ei ratkaista maanomistukseen liittyviä kysymyksiä, nousevat maa- ja metsätalouden kysymykset ja yhdyskuntasuunnittelu alueenkäytön nimellä esille ja tarkasteluun itsehallinnon laajentamisen kautta.

Suomen perustuslaissa jokaisen omaisuus on turvattu. Alueenkäyttö tarkoittaa oikeutta käyttää toisen omistamaa maata tai luonnonvaroja. Toisen omistukseen puuttumista on myös esteiden asettaminen maankäytölle.

Saamelaiskäräjälain muutosesityksen mukaan maankäyttöpolitiikkaa toteutetaan laajennetun yhteistyö- ja neuvotteluvollisuuden ja ennakkosuostumusmenettelyn (veto-oikeuden) sekä viranomaisille asetettujen velvoitteiden (yleisesti työkalujen) avulla. Viranomaiselle asetettavat velvollisuudet, mm huolehtimisvelvollisuus ja heikentämiskielto sitovat kaikki julkishallinnon viranomaiset tiukasti saamelaiskäräjien itsehallintoon. (Viittaus tämän lausunnon lukuihin 4 ja 5). Näistä syistä on tarpeellista tarkastella tässä yhteydessä lyhyesti alueenkäyttöä ja maanomistuskysymystä.

Alueenkäytön kautta saamelaiskäräjät on puuttumassa yksityiseen ja valtion maanomistajien omistusoikeuden käyttöön. Itsehallinnon työkalujen avulla se pystyy jatkossa estämään niin halutessaan kaikkea maahan ja vesistöihin kohdistuvia muutoksia, hankkeita ja kehittämistä tai ainakin haittaamaan ja hidastamaan niitä. Jo tällaisen mahdollisuuden olemassaolo on epäsuhtainen kulttuurin ja kielen suojelemiseksi. Tällaisia alueenkäytön toimenpiteitä ovat muun muassa alueenkäytön suunnittelu, alueen kehittäminen, kaavoitus, rakentaminen, luonnonvarojen hyödyntäminen ym.

Ilo 169 -sopimuksen ratifioinnin yksi ratkaisematon ongelma on alkuperäisstatuksen omaavien omistus- ja hallintaoikeudet niihin maihin, joilla he perinteisesti asuvat ja käyttöoikeus maihin, jotka eivät ole heidän yksinomaista asuinalueita, mutta joita he ovat perinteisesti voineet käyttää toimeentulonsa hankkimiseen ja perinteiseen toimintaansa. Ongelmalliseksi tämän tekee se faktoihin ja tutkittuun tietoon perustuva tosiasia, että nämä maat, niiden omistus- ja hallintaoikeus, ovat perinteisesti kuuluneet alkaen 1500-luvulta tähän päivään saakka alkuperäistekin alkuperäisemmälle kansalle, metsälappalaiselle / metsäsaamelaiselle ja inarinsaamelaiselle kansanosalle. Siis kokonaan toiselle kansanryhmälle kuin alueelle 1850 alkaen ja 1900-luvun puolella Suomeen rekisteröidylle ns. porosaamelaisille.

Saamelaiskäräjät pyrkii laajaan itsehallintoon. Sen tavoitteena on nostaa vaikutusvaltaa alueen käytössä suhteessa sen alueen alkuperäistekin

alkuperäisemmän kansan kustannuksella. Tässä hallituksen esityksessä ilmaistaan, ettei kyse ole maanomistukseen kajoamisesta, mutta samalla haetaan poliittista valtaa määrittellä alueenkäyttöä, käyttäen laajennettua yhteistoiminta- ja neuvotteluvallitusta, ennakkosuostumusta (käytännössä veto-oikeutta) kuin myös 9 a §:n mukaisia menettelyjä (työkaluja).

Lain muutosesityksessä 9 § kohdissa 1–3 alueenkäyttöön, maanomistukseen, hallintaan ja käyttöoikeuteen kohdistuva listaus asioista, joihin yhteistyö- ja

neuvotteluelvoite ja veto-oikeus kohdistuvat. Tätä kohtaa 1.7. ja lukuja 4 ja 5 on luettava yhdessä.

Suomessa on tehty lukuisia tutkimuksia maanomistuksesta pohjoisen Suomen alueella. Maanomistus ja sen jatkumo pystytään kiistatta osoittamaan aina 1500-luvulta asti. Historialliseen tutkimukseen perustuen 1850-luvulta alkaen rajasulkuun asti maahan muuttaneilla porosaamelaisille ei ole ollut koskaan muita maa- ja vesioikeuksia kuin mitä he ovat laillisesti Suomen lakien mukaan hankkineet tai muutoin saaneet omistukseensa. Suomen kansalaisina heillä on samat oikeudet, ei vähempää tai enempää kuin muillakaan kansalaisilla.

Näin ollen alkuperäiskansana heidän vaatimuksillaan maa- ja vesioikeuksien palauttamisesta ei ole totuuteen perustuvaa pohjaa. Maa- ja vesioikeuksien siirtäminen pois sen alkuperäiseltä ja lailliselta omistajalta, haltijalta tai käyttäjältä pois, loukkaa ihmis- ja perusoikeuksia. Alkuperäiskansan status ei tuo perustetta omistuksen siirrolle.

Maanomistukseen liittyviä tutkimuksia Suomessa on tehty runsaasti, muun muassa Juhani Wirilanderin selvitys saamelaisten maanomistuksesta, Enbuske, Matti, Asutuksen ja maankäytön historia keskisessä Lapissa ja Enontekiöllä 1900 -luvun alkuun, 2006 ja Joonas, Juha, Entisiin

Tornion ja Kemin Lapinmaihin kuuluneiden maa- ja vesioikeuksista, 2006.

Yhtäjaksoinen maanomistus

Metsälappalaisten / metsäsaamelaisten ja inarinsaamelaisten maanomistus perustuu pitkään dokumentoituun historiaan, joka alkaa 1500-luvulta ja jatkuu yhtäjaksoisena maan omistus-, hallinta- ja käyttöoikeutena tähän päivään saakka. Tähän ryhmään kuuluu muutamia alkuperäisstatuksen saaneita saamelaisia. Maa- ja veronkantokirjat on tehty alkuun verotusta varten, mutta ne ovat samalla luettelo lapinkylien alueella eläneistä alkuperäistekin alkuperäisimmistä kansasta – joista lähes kaikki olivat sen ajan nimityskäytännön mukaan lappalaisia – ja heidän maanomistuksestaan.

3 § Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon

2. Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon 3 §

2.1 Saamelaismääritelmä ja alkuperäisyys

Saamelaismääritelmä on keskeinen asia saamelaiskäräjälain uudistuksessa ja se on ratkaistava ennen saamelaiskäräjälain muutosta.

Olemme samaa mieltä Juha Joonan (eriävä mielipide) kanssa siitä, että saamelaiskäräjälain 3 §:n saamelaisuuskäsite ja alkuperäisyyden perusteet sekä niiden tunnustaminen tulee nostaa perustuslain tasolle. Kyse on ihmisen merkittävästä perusoikeutta koskevasta oikeudesta. Lainsäädännöllä määriteltynä keskeinen ihmisoikeus - oikeus alkuperäiskansalaisuuteen ei jää saamelaiskäräjien muodostamaan mielipiteen ja tunnistamisen varaan.

Ensimmäinen peruskysymys on, kuka on saamelainen. Saamelaisuuden määrittely tulee perustua tieteelliseen tutkimukseen, historiallisoikeustieteelliseen määrittelyyn, EI poliittiseen päätökseen. Ketä laki oikeasti koskee ja kenelle siirretään näitä poliittisia ja yhteiskunnallisia oikeuksia käyttä valtaa yhteiskunnassa.

Toinen peruskysymys on KUKA täyttää ehdot alkuperäisyyden osalta. On selvitettävä ne perusteet, joiden mukaan Suomi on tunnustanut saamelaiset alkuperäiskansaksi. Keskusteluun on nostettava ja tehtävä julkiseksi alkuperäiskansan tunnustamisessa ja tunnistamisessa käytetyt perusteet.

Kolmas kysymys on kuka käyttää demokraattista päätösvaltaa alkuperäisenä kansana.

ILO 169 -sopimuksessa alkuperäiskansan määritelmä sisältää subjektiivisena kriteerinä itseidentifikaation; kansa katsoo polveutuvansa siitä väestöstä, joka asutti maata tai tiettyä maantieteellistä aluetta yhtäjaksoisesti ennen sen kolonisaatiota tai valtioiden välisten rajojen vetämistä. Määrittelyyn katsotaan kuuluvan myös oma kulttuuri, elämäntavat, perinteisine elinkeinoineen, luontosuhteineen ja kädentaitoineen, jotka ovat osin tai kokonaan säilyneet kansan ominaispiirteinä.

2.2 Saamelaisväestön laskennan validius

Yhtenä saamelaisuuden määrittelyn perusteena käytetään Nickulinin pro gradu tutkielmaa. Saamelaisten väestölaskenta suoritettava uudelleen siinä esiintyvien perustavaa laatua olevien virheiden ja vääristymien vuoksi.

Perusvirheenä Suomen alkuperäisväestön tunnistamisessa ja nimeämisessä on saamelaisuuden määrittelyn alkuvaiheessa laskennassa tehdyt virheet. Siitä puuttuu oleellinen osa alkuperäisväestöstä.

Suomen alkuperäisten saamelaisten laskenta on toteutettu tilastotieteen pro gradu -tutkielmana: Nickul, Erkki, 1969, "Suomen saamelaiset vuonna 1962". Selostus Pohjoismaiden saamelaisneuvoston suorittamasta väestölaskennasta pro gradu- työn on tilannut Pohjoismainen saamelaisneuvosto. Työ on haastattelututkimus, jossa ensinnäkin alueellinen raja-alue sulkee pois suuren potentiaalisen kohderyhmän. Toisekseen työssä on käytetty ns. lumipallo-otantaa, jossa avainhenkilön identiteetti on määrittänyt ns. laskentaan mukaan tulevan joukon, otoksen. Työn

toteuttamisessa pääkohderyhmäksi on valikoitunut Norjasta Suomen Lappiin muuttaneet porosaamelaiset. Otos ei ole relevantti eikä edustava.

Ongelmaksi muodostuu, että pro gradu- työn mittaustulosten ulkopuolelle jäävää todellista tietoa ei ole käytettävissä. Tutkimus rajattiin kolmen pohjoisimman kunnan alueelle ja seurauksena oli, että metsälappalaiset /metsäsaamelaiset puuttuvat kokonaan tutkimuskohteesta. Erinäisistä ongelmista haastatteluiden tekemisessä johtui, että otokseen saatiin vain 25 % inarinsaamelaisista.

Validiteetin puuttuminen tutkimuksesta vähentää tutkimuksen arvoa - jopa tekee tutkimuksesta arvottoman: on tutkittu aivan muuta, kuin mitä todellisuudessa oli tarkoitus tutkia. Nickul itsekin arvioi luotettavuutta ja siinä esiintyviä puutteita. Hänen mukaansa luotettavuutta vähentää se, kuinka hyvin tutkimuspopulaatio tavoitettiin ja haastattelijoiden perehtyneisyydessä oli puutteita. Jos mittaus tehtäisiin uudestaan, olisi todennäköistä, että mittaustulos olisi erilainen. Tämän tasoinen työ perustavaa laatua olevine virheineen, vaikkakin myöhemmin täydennettynä, ei voi olla luotettava perusta saamelaisen väestön osan laskennalle.

Työ on jäänyt vajaaksi laskennalle osoitettujen varojen puutteen ja tutkimusalueen, populaation, tutkimuskohteen vääristyneen valinnan sekä tutkimustyötä tekevien (nuorten saamelaisten ryhmä) puutteellisen ohjauksen vuoksi (ei yhtenäistä ohjetta tai ohjausta työhön).

Saamelaismääritelmä on perustavaa laatua oleva kysymys saamelaiskäräjälain muutoksessa. Perusteet saamelaisuudelle on otettava uuteen tarkasteluun ja väestönlaskenta tulee toteuttaa uudelleen. Saamelaisuuden määrittely ei saa olla poliittinen kysymys.

2.3 Lappalainen ja saamelainen - synonyymejä

Saamelaismääritelmästä on kiistelty koko saamelais- nimityksen käyttöön ottamisen ajan. Onko niin, ettei todellista eroa saamelaisen ja metsälappalaisen /metsäsaamelaisen ja inarinsaamelaisen ryhmien väliltä löydy? Nämä kansanryhmät ovat asuneet samalla alueella aina nomadisaamelaisten alueelle muutosta asti, 1850-luvulta alkaen.

Saamelainen ja lappalainen -sanoja käytetään toistensa synonyymeinä, alkuperäisyyttä osoittavana terminä, johon jokainen sanan käyttäjä tai kirjoittaja on liittännyt oman mielikuvansa sanojen sisällön määritelmästä. Käsite lappalainen ei ole elinkeinosidonnainen, vaan etnisessä tarkoituksessa se on synonyymi sanalle saamelainen. Ruotsinvallan aikana termillä lappalainen on asiakirjoissa ja puhekielessä viitattu säännöllisesti etnisiin saamelaisiin (Heli Saarinen, 2020).

Lappalaiset ja saamelaiset ovat alkuperältään samaa kansaa (asuminen pohjoiskalotin alueella). Näillä seikoilla ei tänä päivänä ole merkitystä; lappalaisilla ja saamelaisilla elinkeinojen harjoittamisen vapaus on perusoikeus.

Nimitys ei sinänsä ole olennainen, tärkeintä on, että kummatkin tarkoittavat samaa (ovat synonyymejä) ja alkuperäisyys on näytetty toteen lukemattomilla tutkimuksilla (Kvist Roger, Kortessalmi, J Juhani). Omaperäiset nimien tulkinnat, kielen sekoitus ja eri aikakausien historia sekä akkulturaatio prosessi on vaikuttanut nimikäytäntöön.

Nimeämiseen liittyvien virhetulkintojen välttämiseksi on syytä avata käsitteitä sen varmistamiseksi, että tulkinnasta muodostuu yksiselitteinen käsitys kussakin tekstissä erikseen.

Kysymystä voi lähestyä laajemminkin; pohjoisessa elää Suomen, Ruotsin, Norjan ja Venäjän alueella pohjoinen, oman kulttuurin omaava kansanryhmä, ja käsitteitä saamelaiset tai lappalaiset käytetään synonyymeinä. (Heli Saarinen)

2.4 Vaaliluetteloon merkitseminen

Kansalaisen ja saamelaisen oikeusturva vaatii, että äänioikeuden käyttäjä, saamelainen määrittellään yksiselitteisesti lainsäädännössä.

Lappalaispykälä tulee jäädä perusteeksi saamelaisuuden määrittelyssä. Se on etnisyyteen liittyvä ihmis- ja perusoikeuskysymys. On syytä kysyä, mikä on se todellinen syy lappalaisten syrjinnälle? Kyse ei ole pakkosulauttamisesta vaan yhtenäisen jopa yli valtionrajojen yli ulottuvasta alkuperäiskansasta. Norjassa tämänkaltaisen tilaanne on ollut saamelaiseksi identifioituneen kalastajasaamelaisryhmä hyväksyminen alkuperäiskansojen joukkoon. Lappalaispykälän poistaminen on vastoin KP-sopimusta ja CERD:n syrjinnän vastaista julistusta.

Niin kuin yleisesti ja myös oikeusministeriössä hyvin tiedetään, vaaliluetteloon pääseminen tai sen ulkopuolelle jääminen merkitsee saamelaisuuteen pääsemistä tai sen ulkopuolelle sulkemista, niin oikeuksien tasolla kuin symbolisella tasolla; se määrittelee olemassaoloa, identiteettiä tai sen puuttumista (Juha Joonas). Vain saamelaisilla on oikeus käyttää äänioikeutta - olla saamelaisia. Ei ole mahdollista, että muutosesityksen 3 § koskisi vain vaaliluetteloita ja olisi eri asia kuin saamelaisuus.

Lappalaispykälän poistaminen saamelaiskäräjälaista syrjii raskaasti kansallisen ja kansainvälisten säädösten mukaan alkuperäiskansaa olevien metsäsaamelaisten / metsälappalaisten ja inarinsaamelaisten perus- ja ihmisoikeuksia. Muutos on viemässä oikeuden alkuperäiskansalaisuuteen ja identiteettiin sekä yhteyden etniseen pohjoismaiseen saamelaiskansaankin, johon kaikki Suomen lappalaiset ja saamelaisetkin kuuluvat.

Saamelaispykälän poistamista ei voida perustella myöskään Ihmisoikeuskomitean ratkaisulla.

Tähän kysymykseen liittyy myös ns. ei toivottujen saamelaisrekisteriin merkittyjen, vaaliluettelossa jo olevien asema. Takautuvalla saamelaiskäräjälain säädösmuutoksella heidän oikeutensa ja identiteettinsä saamelaisena voidaan mitätöidä poistamalla heidät saamelaiskäräjien vaaliluettelosta ja saamelaisuudesta. Tämä vaikuttaa ihmisoikeusrikokselta ja mielivallalta; olet identifioitu saamelainen ja hetkeä myöhemmin tunnustettu identiteetti on sinulta viety.

Lakimuutos, joka estää uusien metsäsaamelaisten / metsälappalaisten ja inarinsaamelaisten pääsyn vaaliluetteloon on etnisen ja alkuperäistekin alkuperäisemmän kansanosan syrjintää.

Perusteet vaaliluetteloon merkitsemiselle

Jos saamelaiskäräjät on yhdistys, sillä on yhdistyslainsäädännön mukaan mahdollisuus itse määrittellä, keitä kuuluu sen jäsenrekisteriin. Jos se käyttää julkista valtaa viranomaisena, niin se tarvitsee lähtökohtaisesti perustuslain ja tavallisen lain tasolle tarkkarajaiset ja rajatut määrittelyt viranomaistoiminnalleen ja silloin Suomen eduskunnalla on valta päättää perusteista, jotka koskevat julkista hallintoa. Siihen ei silloin tarvita saamelaiskäräjien suostumusta.

Muutosesityksen 3 § on yleissopimuksen 1. artiklan mukaan selkeästi väärä ja sisällöltään syrjivä. Saamelaiskäräjälain muutosesityksen 3 § määrittelee, kuka on saamelainen ja millä perusteella hän on hyväksyttävissä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Määritelmä ei sovellu sellaisenaan saamelaisen määrittämiseksi. Siitä on muodostunut erotteleva, jopa saman perheen jäseniä syrjivä, luonteeltaan rasistinen ja ihmisoikeuksien kannalta kestävä. Saamelaismääritelmään tulee kuulua subjektiivinen itseidentifioituminen. Ensisijaisena objektiivisena perusteena on oltava polveutuminen, joka on ehto alkuperäiseen kansaan kuulumiselle. Muiden vaihtoehtoisten kriteerien käytössä tulee huomioida niiden näyttö / todistaminen ja arvioinnin yksiselitteisyys.

Polveutuminen

Polveutumisen dokumentaatio on yksiselitteinen objektiivinen ja se on ILO-169 sopimuksen mukainen alkuperäiskansan kriteeri. Sen on oltava ensisijainen määriteltäessä demokraattista edustusta alkuperäiskansan yhteisössä.

Joona (2010) on todennut, että päätös kenet hyväksytään alkuperäiskansan jäseneksi, tulee olla objektiivinen ja perusteltu, eikä se saa perustua mielivaltaan. Päätöksen tulee olla sopusoinnussa YK:n alkuperäiskansojen julistuksen artikla 34 kanssa. Päätöksessä alkuperäiskansojen oikeudelliset tapojen, perinteiden, menettelytapojen ja käytäntöjen tulee olla yhteneväisiä kansainvälisesti tunnustettujen ihmisoikeusnormien kanssa. (Joona 2010, 60).

Saamelaismääritelmän perustana tulee olla totuus, polveutuminen ja alkuperäisyys, joka on todennettavissa luotettavista asiakirjoista. Olennainen näyttö saamelaisuudelle ovat viranomaisten tekemät dokumentit ja tallenteet, vero- ja maarekisterit, henkikirjoituksen tiedot, Aslak Outakosken pohjoisten sukujen perherekisteri ja oikeudenkäyntiasiakirjat niin pitkältä ajalta kuin niitä on saatavissa. Näistä käyvät kiistatta selville mm. sukujen polveutuminen, muuttoliikkeet, muutot Suomen alueelle, kansalaisuuden hakeminen /saaminen, maanomistus, verojen maksu.

Polveutumiseen, elinkeinon, verotukseen ja varhaisiin oikeudenkäyntiasiakirjoihin liittyvä näyttö on vahvaa taloudellista sidettä saamelaisuuteen. Etnisten kansanryhmien, metsälappalaisten / metsäsaamelaisten ja inarinsaamelaisten polveutuminen on osoitettavissa aina 1500-luvulta alkaen. On olemassa dokumentaatioita, mm. viranomaisten lappalaisista tallentamaan tietoon pohjautuvat polveutumiskaaviot, jotka osoittavat, että lappalaiset suvut (kuten heitä silloin kutsuttiin) ulottuvat hyvin laajalle Lapinmaalle. Polveutumiskaaviot osoittavat, että saamelaiset eli lappalaiset olivat kiinteässä yhteydessä toisiinsa jakaen yhteisen kulttuurinsa. Sajoksen museoon on kerätty ja tallennettu paljon metsälappalaisten / metsäsaamelaisten ja inarinsaamelaista historiaa ja esineistöä. Muun muassa Kitkalla eläneet Aikia Aikianpojan esineistöä, Lintunoitana tunnetun lappalaisen jäämistöä ja saamelaiskoru Sallan Onkamojärveltä jne.

Totuus ja tutkimus perusteena alkuperäiskansan historiasta on oltava se oikeudenmukainen lähtökohta alkuperäistäkin alkuperäisemmän kansanosan kulttuurin pelastamiseksi. On turvattava alkuperäiskansan ja muun väestön oikeus elämäänsä, kulttuuriin ja omaan identiteettiin. Velvollisuutemme on siirtää identiteettimme ja oma alkuperäinen kulttuurimme tuleville sukupolville.

Uusimpien tieteellisten tutkimusten perusteella saamelaisrekisterissä olevia saamelaisia ei voida pitää sellaisena heimoasteella olevana kansana, jonka varsinaiset kulttuuriset ja taloudelliset olot erottaisivat sen selvästi samalla alueella muista väestöryhmistä kuten lappalaisista. Saamelaisia myöskään ei voida pitää sellaisina alkuperäisinä asukkaina, jotka ovat säilyttäneet kokonaan tai osittain omat sosiaaliset, taloudelliset, kulttuuriset ja poliittiset instituutiot. Saamelaiset erottuvat muista suomalaisista lähinnä kielensä perusteella. Elinkeinoissa ei ole eroavaisuutta saamelaisen ja metsälappalaisen / metsäsaamelaisen tai inarinsaamelaisen välillä. Kieli yksinään ei sinänsä luo alkuperäisyyttä. (mukailtuna Jouni Kitti 16.7.2021)

Polveutuminen on todennettavissa asiakirjoista aina 1500-luvulta saakka. Voimassa olevan lain valmistelussa (PeVM 17/1994 vp) arvelu näyttövaikeuksien lisääntymisestä kohtuuttomasti ei ole toteutunut. Päinvastoin tosiasiallinen yhteys saamenkansaan ja alkuperäisyyteen on vain vahvistunut. Kokemus v 1995 alkaen on osoittanut tiedon löytymisen, ja paikkansapitävyyden varmistaminen useiden muidenkin dokumenttien kautta. Se on luotettava tieto - fakta. Kieliperustetta ollaan tässä lakimuutoksessa siirtämässä neljänteen sukupolven asti. Kielestä ja se tasosta, saati sitten sitä, että se on opittu ensimmäisenä kielenä, ei voida näyttää luotettavasti toteen aina neljän sukupolven taakse - näyttö kielen tasosta jo isovanhempien ensimmäisestä kielestä on erittäin haastava. Saamelaiskäräjät ovat omissa kieliperusteluissaan hylänneet jopa kieli-asiatuntijan todistuksen isovanhemman kielen osaamisen näytöstä. Johtopäätöksensä tästä voidaan sanoa, että pitkäkestoinen alueella asumisen näyttö (polveutumisen ja alkuperäisyyden

näyttö) vain vahvistuu, mitä kauemmas nykyhetkestä mennään. Kahdenkin sukupolven takaisen henkilön kielen arvioiminen, näyttö on harvoin luotettava todiste kielen osaamisesta. Sen arvioiminen on suuri haaste kielitieteilijällekin. Se onko kahden - neljän sukupolven takainen kieli ollut ensimmäinen opittu kieli, on enää vain vaalilautakunnan mielipide.

Alkuperäistäkin alkuperäisemmät lappalaiset ovat vanhimpia alueella asuneita; heidän historiansa ja maanomistus jatkuu katkeamattomana polveutumisenä 1500 - luvulta alkaen. Taloudellisten tilanteiden vaihdellessa lappalaiset hakivat elantoaan porotaloudesta, maataloudesta, kalastuksesta ja metsästyksestä. Uusien elinkeinojen harjoittaminen oli välttämätön elannon ja veronmaksun vuoksi. Kulloinkin vallassa olleet ohjailivat Lapinmaan kansoja, jopa painostivat luopumaan kielestä ja kulttuurista. Mikään elinkeino ei sinänsä tee saamelaista. Kulttuuri ja sen säilyminen, ei edes kielen säilyminen riipu elinkeinosta. Pitkään jatkuneen kirkon ja valtion painostuksen seurauksena eteläisimmällä Lapinmailla kieli menetettiin.

Alkuperäisyyteen liittyvää historiaa

Lappalaiset, (myöhempi nimitys saamelaiset), ovat yli pohjoiskalotin rajojen ulottuva yhtenäinen saamen kansa, josta ovat peräisin eri nimityksiä käyttävät lukuisat hyvinkin paljon toistensa kanssa tekemisissä olevat heimot. Nämä tiedot ja alueen historia yhdessä antavat kuvan saamelaisuuden paineista säilyttää oma kulttuurinsa.

Se, mitä tapahtui Saamenmaan historiassa, on kytköksissä yhteiskunnallisiin murroksiin. Saamelaisrekisterin ulkopuolelle jäävät etniset kansanryhmät, metsälappalaiset / metsäsaamelaiset ja inarinsaamelaiset tuntevat alkuperäisyytensä: katkeamaton asuminen alueella alkaa vähintään 1500-luvulta ja jatkuu edelleen. He ovat osa pohjoismaista saamelaisheimoa, joka on säilyttänyt omintakeisen kulttuurinsa ja elämisen muotonsa kautta vuosisatojen muutosten ja selvinneet kulloinkin valtaapitävien aktiivisen puhdistuksen sekä turvanneet olemassaolonsa sopeutumalla vallanpitäjien, kruunun tai kulloisenkin valtion tahtoon.

Ruotsilla ja Suomella on pitkä yhteinen historia ja taloudelliset sekä kulttuuriset seikat ovat ohjanneet historian suuntaa. 1809 Suomi liitettiin Venäjään suuriruhtinaskuntaan.

Vertailun vuoksi tuomme esille nomadisaamelaisten eli porosaamelaisten lähihistorian. Aslak Outakoski on tallentanut perhekortistoon saamelaisukuja. Niistä ja henkikirjoittajan tallentamista tiedoista muodostuu kuva saamelaisten polveutumiselle.

Ruotsalainen tutkija Roger Kvist on koontanut saamelaistutkimuksia väitöskirjaansa (Rennomadismens Dilemma) ja toteaa, että porosaamelaiset ja metsäsaamelaiset ovat samaa kansaa. Samaa todistaa myös suomalainen tutkimus. Porosaamelaisten historia Suomessa on pääosin nuorta. Rajaseudun

1800-luvun loppupuolen historiallinen tilanne, vallanpitäjien vaihtuminen ja väestön liikehdintä oli runsasta.

Yleisessä keskustelussa (viranomaiset ja tutkimus) poroelinkeino on liitetty vahvasti saamelaiskulttuuriin ja maanomistus lappalaisuuteen. Siinä ei kuitenkaan ole ollut kyse kulttuurista tai maasta, vaan kyse oli yksinkertaisesti Elsa Laulan sanoin valinnasta "elää tai kuolla" (vapaasti käännettynä). Yhteiskunnallinen murros ja taloudelliset kysymykset synnyttivät poro-nomadi-saamelaisuuden, kuten sitä nykytermillä voisi nimittää. Talous ja elannon hankkiminen ohjasivat valintoja. Kollektiivisesta pyynti- ja kalastuskulttuurista osa siirtyi porotalouteen, josta kehittyi pikkuhiljaa poronomadien yrittäjämäinen suurporotalous. Tästä johtuen Norjan ja Ruotsin porolaitumet olivat niin kuluneita, että porollisia siirtyi poroineen Suomen puolelle aina Kitkan ja Maanselän alueille saakka 1850-luvulta alkaen. (Tutkimuksia poronomadismi-saamelaisuuden synnystä, Kvist Roger, Rennomadismens Dilemma" Lennart Lundmark – "Stulet land" / Bertil Marklund – "Det Milsvida folket").

Nämä porolliset olivat pitkään lähtömaansa kansalaisia. Ensin Norjan vastainen raja suljettiin 1852 (rajasulku) ja sen jälkeen sama tapahtui Ruotsin rajan kanssa vuonna 1889. Keisarillisen julistuksen (v. 1888) mukaa kulkeminen ja porojen kuljettaminen kiellettiin kokonaan. Yksi ongelma kuitenkin oli: valtio piti heitä vierasmaalaisina. Tästä seurauksena maahanmuuttajia henkikirjoitettiin Suomeen 1914–1918 välillä (Lehtola, Teuvo, Lapinmaan vuosituhat ss. 184–194). Viimeiset näistä porosaamelaisista maahanmuuttajista henkikirjoitettiin v. 1958. Suomi itsenäistyi v 1917. Vuonna 1919 ruotsalaisten ja suomalaisten laidunnus Norjaan Ruijan alueelle kiellettiin kokonaan Silloin Kautokeinoalaisia poroineen muutti pysyvästi muun muassa Sompion alueelle.

Johtopäätös: Pääosa Suomen saamelaiskäräjien saamelaisista ovat metsälappalaisten jälkeläisiä, juuri näitä poronomadeja, joilta puuttuu ILO 169-sopimuksen alkuperäisyyden olennainen määräys: pitkään jatkunut yhtäjaksoinen asuminen samoilla alueilla huolimatta vallanpitäjien vaihtumisesta alueella. Tämä sama asia on noussut kansainvälisessä saamelaistutkimuksessa esille. Nämä kansainväliset nimekkäät tutkijat Englantilainen antropologi professori Tim Ingold, Norjalainen etnografi saamelaiskulttuurin erikoistutkija Ornulv Vorren, sekä kolme venäläistä tutkijaa, M.A Sergejev, E.D Prokofjeva ja V. N Andrejev ovat tutkineet myös porotalouden historiaa ja poronomadismien syntymistä. He ovat tutkimuksessaan tulleet johtopäätökseen, että saamelaiset ovat yksi kansa ja poronomadit polveutuvat metsä- pyynti- ja kalastaja saamelaisista. Tähän johtopäätökseen päätyy myös ruotsalaisen professori Bertil Marklundin tutkimus.

Itseidentifikaatio ja ryhmäidentifikaatio

Saamelaiskäräjät ovat painottaneet ILO-sopimuksen itseidentifioinnin merkitystä omalta kohdaltaan, mutta eivät ole arvostaneet itseidentifioinnin merkitystä metsälappalaisten /metsäsaamelaisten eikä inarinsaamelaisten osalta.

Jokaisella ihmisellä on ihmisoikeutena oikeus identifioitua siihen ryhmään, johon tuntee kuuluvansa. Itseidentifiointi on henkilön oma subjektiivinen näkemys omasta identiteetistään, kuulumisesta etniseen alueen alkuperäiseen saamelaiseen kulttuuriin. Tunnistamisesta on tullut eräänlainen poliittinen farssi.

Ryhmäidentifikaatio ei ole ensisijainen menettely määriteltäessä yksilön asema yhteisön suhteen. YK:n rotusyrjinnän vastaisen yleissopimuksen pysyvän seurantakomitean CERD:in arvovaltaisen suosituksen n:o 8 mukaan ensisijainen peruste tällaista kysymystä ratkaistaessa on selkeästi ja yksiselitteisesti kyseisen yksilön itseidentifikaatio, jota kukaan muu ei voi määrittellä. Kenelläkään ei ole oikeutta identifioida ja antaa tuomiota toisen identiteetistä.

Itseidentifikaatiolle annetaan kansallisessa ja kansainvälisessä lainsäädännössä suuri merkitys. Sen pitäisi olla hakijan itsensä subjektiivinen tunnustus. Käytännössä vaalilautakunta / saamelaiskäräjien hallitus ei hyväksy / hylkää ilman perustelua (arvelun perusteella) itseidentifikaation mala fide. He sivuuttavat hakijan identifioitumisen termein emme tunnista, mikä saa heti merkityksen emme hyväksy, emme tunne hakijan taustoja, emme tunne veljeskulttuuria omaksemme. Perusteluista on tullut lähinnä pelkojen hallitsema mielipide ja poliittinen kysymys.

“Saamelaisuuteen samastumista ei voi pysäyttää – eivät häpeän tunteet eivätkä yhteisön hyväksynnän saavuttamattomuus näytä pysäyttävän haastateltavieni (tutkimuskohteen) saamelaisten sukujuurien merkitystä. Toisaalta esimerkiksi kulttuurisen kasvojen säilyttämisen tarpeen vuoksi voi olla helpompaa kieltää saamelaisuus, jottei statuksettomana saamelaisena tarvitsisi lähteä kiistelemään omasta saamelaisuudestaan yhteisön kanssa, josta on olemassa sellaisia kokemuksia, ettei se hyväksy sitä.” (Sarivaara Erika Katjaana Statuksettomat saamelaiset, Paikantumisia saamelaisuuden rajoilla, väitöskirja 2012)

Kulttuuri

Saamelainen kulttuuri ei ole kuollut, se elää ja ilmentää alueen asukkaiden alkuperäisyyttä ja saamelaisuutta saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, lapinkylien eli vanhojen siitojen alueella.

Elannon hankkimisella maasta, poroista, metsästä tai järvistä EI POISTA ERITYISLAATUISTA SAAMELAISKULTTUURIA. Kieleen kohdistettiin ulkopuolelta paineeta, valitettavasti saamelaisten rikas kielikulttuuri ei kestänyt kaikilta osin ja osa niistä menetettiin. Tutkijoiden mukaan kieltä voidaan elvyttää.

Alkuperäinen saamelainen kulttuuri ei ole hävinnyt metsälappalaisten / metsäsaamelaisten tai inarinsaamelaisten elämästä mihinkään. Kaikki saamelaiset, niin Ruotsista kuin Norjastakin Suomen Lapinmaalle tulleet poronomadit, kuin myös alueella todistettavasti jo 1500-luvulta saakka asuneet metsälappalaiset / metsäsaamelaiset ja inarinsaamelaiset, ovat käyneet läpi saman akkulturaatio -

prosessin. Kulttuuri ei ole assimiloitunut muuhun valtaväestön kulttuuriin, vaan se on sopeutunut muutokseen ja sopeutumista tapahtuu edelleen. Saamelainen kulttuuri elää edelleen vahvana perinteisissä elinkeinoissa, taiteessa, kulttuurissa, perinteenä jokapäiväisessä luontoyhteydessä. Kulttuuri siirtyy ja se siirretään myös uusille sukupolville.

Heli Saarinen teoksessaan Sompion saamelaiset kertoo, että ”yhä vieläkin tiettyjen metsänkivien päälle ilmestyy pyynnin jälkeen poronsarvikasoja.” Metsälappalaisten / metsäsaamelaisten ja inarinsaamelaisten jälkeläisetkin ovat osa luontoa ja osaavat lukea sitä sekä elää sen antimilla. He tietävät, ketä siitä on kiittäminen.

Kieliperuste

Kestävät oikeudet, ihmis- ja perusoikeudet kuuluvat kaikille alkuperäisväestöille, myös statuksettomille saamelaisille. On väärin rajata oikeuksia kuuluvaksi vain keinotekoisesti kieliperusteella määritellylle etniselle saamelaisryhmälle.

Lappalaiset ovat puhuneet vuosisatojen kuluessa omaa saamenkieltä, kuten nykyiset saamelaiset. Valtion ja kirkon sekä virkamiesten toimet kielen ja lappalaisuuden kitkemiseksi onnistui osin, mutta kulttuuria ei voi tuhota kokonaan ulkoisin pakottein. Kieliperustan painottaminen saamelaisuuden määrittämisessä jatkaa syrjintää edelleen. Tutkijat ovat sanoneet, että kieltä voidaan vielä elvyttää hyödyntäen veljeskansojen kielipohjaa.

Kieli on noussut perusteetta merkittäväksi objektiiviseksi tekijäksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloön hakemuksissa. Siitä on yksinomaan muodostunut erottava kriteeri veljeskansojen kesken. Kieli ei ole peruste alkuperäisyydelle ja se yksin ei ole peruste saamelaisuudelle. Metsälappalaisilta /metsäsaamelaisilta valtio ja kirkko ovat hävittäneet oman kielen. Saamelaiskäräjien sanomanakin ”Monet saamelaiset ovat valtakielten paineessa menettäneet alkuperäisen kielensä” (lähde: saamelaiskäräjät) on totisinta totta metsälappalaisten / metsäsaamelaisten tai inarinsaamelaisten kohdalla.

Kielen käyttäminen saamelaiskäräjien vaaliluetteloön merkitsemisessä on todistamisessa haasteellinen. Näytön arvioiminen ei ole läpinäkyvää ja se on hyvin lähellä mielipidettä - etenkin, kun sitä lakimuutoksessa ollaan siirtämässä taaksepäin neljänteen polveen. Kieli on palautettavissa sekä tutkimusten että kokemusten perusteella (viittaus kielipesätoimintaan kielen palauttamisena ja vahvistamisena).

2 luku Saamelaiskäräjien tehtävät (5-8 §)

3. Saamelaiskäräjien tehtävät (5-8 §) luku 2

3.1 Saamelaiskäräjien toimivallan laajuus ja tehtävät

Saamelaiskäräjien itsehallintoa ei tule laajentaa kulttuuri-itsehallinnon ulkopuolelle.

Saamelaiskäräjille ei saa antaa lainsäädäntövaltaa edes alemman lainsäädännön tasoisella työjärjestyksellä (Luku 8, s 112). Alemmasta lainsäädännöstä päättäminen ei ole enää saamelaiskäräjien sisäinen asia. Se ei kuulu saamelaisten edunvalvontajärjestölle. Kyse on myös Suomen saamenkansojen oikeuksista Suomen valtiossa.

Saamelaiskäräjät havittelee itsehallintoa ja viranomaisasemaa hoitaakseen julkishallinnon tehtäviä, jotka kohdistuvat yhteiskuntaan. Lakimuutoksessa olevat periaatteet sitovat jatkossa yhteiskunnan päätöksentekoa saamelaiskäräjien vallankäyttöä ja asemaa valtiosäännön määrittelemän yhteiskuntajärjestelmän yläpuolella. Etenkin dynaaminen hallintovalta vaarantaa Suomen kansalaisten tasa-arvoisuuden ja oikeusturvan sekä yhteiskunnan itsehallintoon perustuvan kehittämisen ja ylläpidon. Vallan siirto ei ole oikeassa suhteessa saamelaiskäräjien kulttuuri-itsehallinnon toimiin ja tehtäviin nähden.

Saamelaiskäräjien tehtävät laajenevat itsehallinnon toteuttamisen kautta. Saamelaiskäräjät ottavat oikeuden uusiin tehtäviin, joihin sisältyy poliittista vallankäyttöä. Saamelaiskäräjien tehtävänä on päättää sen asemasta. Mitä tarkoitetaan käsitteellä "asema"; laki jättää avoimeksi, mitä tehtäviä sisältyy asemasta päättämiseen.

Samoin avoimeksi jää asemaan liittyvien työtehtävien sisältö, vai jätetäänkö ne määriteltäväksi alemman asteiseen lainsäädäntöön, työjärjestykseen. Dynaamisessa mallissa saamelaiskäräjät määrittävät uutta lakia kaiken aikaa.

Saamelaiskäräjälain muutosesityksessä saamelaiskäräjien toimivalta ja tehtävät on määritelty väljästi. Määrittely sopii edunvalvontaa toteuttavalle yhteisölle tai yhdistykselle, mutta ei julkishallinnolle.

Julkinen valta on yksipuolinen oikeustoimi, jossa vaikutetaan yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Julkisen vallan käytössä on huomioitava perustuslain 2 §:n oikeusvaltioperiaatteet. Saamelaiskäräjät julistautuu saamelaiskäräjälain muutosesityksessä 5 §:ssä itsehallinnolliseksi toimielimeksi, joka harjoittaa julkista valtaa ja jonka toimijat olisivat viranomaisia.

Mitä ovat ne virkatehtävät, joista saamelaiskäräjälain muutosesityksessä esitetään saamelaiskäräjille? Viranomaisen tehtävät ja valtuudet tulee luetella tyhjentävästi ja säätää laissa tarkkarajaisesti. Lakiesitys jättää määrittelemättä viranomaistehtävät.

Saamelaiskäräjälain muutosesityksestä puuttuvat tarkkarajaiset kuvaukset saamelaiskäräjälain tehtävistä ja siitä, mitä oikeuksia se antaa saamelaiskäräjille, intressien vertailu ja tasapuolisuus sekä

miten vallankäyttö vaikuttaa yhteiskunnassa. Siitä puuttuvat konkreettiset saamelaiskulttuurin ja kieleen kohdistuvat saamelaiskäräjien tehtävät.

Saamelaiskäräjälain muutoksessa ei kuitenkaan luetella tai määritetä tarkkarajaisesti niitä julkishallinnon viranomaistehtäviä, joita se lain muutosesityksen mukaan hoitaa.

Lain muutosesityksessä määritellään saamelaiskäräjien tehtäviä periaatetasolla koskemaan kieltä, kulttuuria ja asemaa. Saamelaisten itsehallinnon perustaa koskevan lakikokonaisuuden päätavoitteena on luoda saamelaisille sellainen etniseen itsehallintoon pohjautuva hallinnollis-poliittinen asema, jossa saamelaisilla on omien etujen valvonta ja määräysvalta koko hallinnollisella alueella keskeisiin ja merkittäviin asioihin, kuten alueen käyttöön, poronhoitoon, metsästyksen ja kalastukseen, koulutukseen (kohdistuu perusopetuksesta alkaen aina yliopistotasoiseen koulutukseen myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella) ja sosiaali- ja terveydenhuoltoon (sotemuutos). Itsehallinto siis ulottuu laajalle aluehallintoon saakka, tuomiovallan käyttöön, rahoituksen valvomiseen ja myöntämiseen (myös ulkopuolisten saamaan rahoitukseen puuttuminen), valtion määräysvoimien ja itsenäiseen toimivaltaan kansainvälisissä asioissa, aina saamelaiskäräjien itsensä määrittämässä asemassa, kun sillä vain on liittymä saamelaisten intresseihin.

Yllä mainitut toimialat kuuluvat yhteiskunnassa oleville itsehallinnon toimijoille. Saamelaiskäräjät asetetaan uuteen, määräävään itsehallintorooliin saamelaiskäräjälain muutosesityksellä. Päällekkäinen toimivalta tulee olemaan haastava ja yhteiskunnan kehittäminen tulee merkittävästi vaikeutumaan. Toimivalta liittyy näiden asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon, käyttäen itsehallinnon 9, 9 a ja 9 b §:n mukaisia menettelyjä.

9 § Yhteistoiminta- ja neuvottelovelvoite sekä 9 b § Menettely yhteistoiminnassa ja neuvotteluissa

4. 9 § Yhteistoiminta- ja neuvottelovelvoite sekä 9 b § Menettely yhteistoiminnassa ja neuvotteluissa

Saamelaiskäräjälain muutosesityksessä kyse ei ole enää perustuslain kulttuurin ja kielen suojasta. Kyse on saamelaisten ja saamelaiskäräjien valtapoliitikasta ja sen laajentamisesta vähitellen täyteen itsehallintoon ja ylivaltaan niin saamelaisten kotiseutualueella kuin myös sen ulkopuolella.

Suomen valtiosääntöä rikotaan muuttamalla siinä määritettyä suvereenin valtion itsehallintoa saamelaiskäräjien itsehallintojulistuksella.

Kyse on perustuslaissa määriteltyjen itsehallintorakenteiden murtamisesta.

Saamelaiskäräjälain muutos sisältää saamelaiskäräjien itsehallinnon lisäämistä ja itsehallintoa hoitavan viranomaisen toimivallan kaventamista ja heikentämistä. On perusteltua kysyä, millaiseksi valtion, aluehallinnon ja kuntien itsehallinto sekä julkishallinnon viranomaisten toiminta jatkossa muodostuu ja mitä tapahtuu valtiosäännössä tarkoitetulle kuntien ja alueiden toimintakyvyille, jos laki tulee esitetyssä muodossa voimaan.

Kansalaisten luottamus oikeudenmukaisuuteen, omistuksen pysyvyyteen, valtiosääntöön asetetaan saamelaiskäräjälain muutoksella kyseenalaiseksi.

Saamelaiskäräjien itsehallinnon toimivalta tulee määrittelemään viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien työtehtäviä. Saamelaiskäräjälain muutosesityksen 9, 9b ja 9a pykälät muodostavat yhdessä kokonaisuuden, jolla saamelaiskäräjien valta-asemaa toteutetaan käytännössä. Niissä säädetään muun muassa laajennetusta neuvottelu- ja yhteistoimintavelvoitteesta, ennakkosuostumusmenettelystä, viranomaisen huolenpitovelvollisuudesta ja heikentämiskiellosta. Nämä antavat saamelaiskäräjille tehokkaan työkalun valtaan. Jatkossa sillä on lain periaatetasolla määritelty valta ja työkalut määrätä kaikesta asemaansa liittyvistä. Dynaamisen hallintomallin mukaan saamelaiskäräjien itsehallintoa voidaan jatkuvasti kasvattaa ja kehittää varsinkin, kun se periaatetasolla lakimuutoksen yhteydessä on otettu lain tasolle.

Saamelaiskäräjälain 9 §:ssä on vahvana tavoitteena yksimielisyyden saavuttamisvaatimus. Viranomaisten, kuntien, valtion ja aluehallinnon sekä yliopistojen itsehallinnon toimivaltaan kuuluvia asioita siirretään saamelaiskäräjille itsehallinnon laajennetun yhteistoiminta- ja neuvottelumenettelyjen sekä viranomaisille asetettujen velvoitteiden kautta. Tilanteesta muodostuu erittäin sekava. Itsehallinto eri toimijoiden välillä on päällekkäistä.

Saamelaisen kulttuurin heikentämiskiello ulotetaan laueasti koskemaan "asemaa". Mitä se sitten lieneekin, määritellään jokainen kerta saamelaiskäräjien toimesta tapauskohtaisesti erikseen dynaamisen itsehallinnon mallin mukaan.

Julistuksenomaisessa saamelaiskäräjälain muutosesityksessä määritellään itsehallinnon periaatteiden kautta vallansiirto (itsehallinto) saamelaiskäräjille. Konkreettisenä esityksenä kaikille julkishallinnon viranomaisille (mukaan lukien ministeriöt) asetetaan erilaisia velvoitteita valvoa saamelaiskäräjien etuja ja itsehallinnon toteutumista viran puolesta. Viranomaisten työn tasa-arvovaatimukseen tulee uusi epätasa-arvoa luova prioriteetti.

Muutosesityksessä luetellaan toimialoja, joihin vallankäyttö kohdistuu ja ulottuu ja joihin erityisesti saamelaiskäräjien vallan vahvistaminen liittyy. Niissä tullaan käyttämään 9, 9a ja 9 b pykäläiä.

Listan sisältö ja avaus

Lakiesityksessä kohdissa 1–3) Maanomistus, hallinta- ja käyttöoikeus, valtionmaiden käyttö, vuokraus, luovutus ja suojelu ja luonnonvarojen käyttö; Alueidenkäyttö on paljon laajempi termi kuin yhdyskuntasuunnittelu.

Ulotamme tässä lausunnossa esitetyn kohdan 1.7 omistus ja maa- ja metsäoikeudet koskemaan myös näitä lukuja 4 ja lukua 5 (lakiesityksen pykälä 9, 9b ja 9a).

Saamelaiskäräjälain muutosesityksessä on iso ristiriita: Lain muutosesityksen luvussa 3 sanotaan, että esitys ei vaikuta maankäyttöä ja elinkeinon harjoittamista koskeviin edellytyksiin eikä koske yksityisille säädettyjä tai muutoin kuuluvia maa- ja metsäoikeuksia tai muita oikeuksia. Kuitenkin 9, 9a ja 9b pykälissä itsehallinnon menettelyjen ja työkalujen avulla haetaan valtaa ja oikeuksia ratkaisevasti vaikuttaa alueen käytön ratkaisuihin, jotka liittyvät kiinteästi omistusoikeuden alaan kuuluvaan alueen käyttöön.

4) Saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvan elinkeinon lainsäädännöllistä tai hallinnollista muutosta: Kohta on epäselvästi määritelty. Tämä kohta tarkoittanee poronhoitolain ja paliskuntajärjestelmän uudistamista. Mikäli tämä kohta tarkoittaa muitakin luontaistalouteen liittyviä elinkeinoja, tulee niitä käsitellä yhtenäisesti ja tasavertaisesti, samoin vaikuttamisen keinoin, kaikkien elinkeinoa harjoittavien kanssa. Poronhoitoa harjoitetaan koko poronhoitoalueella paliskuntajärjestelmän kautta. Poronhoitoon liittyvät lainsäädännöt koskevat koko poronhoitoaluetta. Kaikki samat oikeudet kuin saamelaiskäräjillä on, tulee antaa myös kaikille paliskunnille.

5) Ilmastonmuutos on iso asia ja lakiesityksessä ei avata, mitä tämä kohta koskee. LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ EI VOI SITOUTUA tällaiseen isoon määrittelemättömään asiaan, jonka tulee olla kaikilta osin Suomen valtion hallinnassa ja johdossa. Tässä lainsäädännössä voidaan ilmaista tuki valtion toimille. Saamelaiskäräjille ei saa antaa valtaa edustaa ilmastokysymyksissä Suomen valtiota.

6) Varhaiskasvatus ja opetuksen järjestäminen tulee tapahtua Suomen valtion johdolla. Samalla tulee huomioida kustannustehokkuus ja varojen kohdistaminen.

7) Saamelaiskäräjälain muutosesityksessä nostetaan uudelleen esille HE 248/1994 saamelaiskäräjien kautta kulkevat avustukset. Siinä on esitetty saamelaiskäräjien hallintovallan ulottaminen sosiaali- ja terveyspalvelujen ja opetuksen rahoituspäätöksen ohjaamiseen ja valvontaan (s. 44).

Tämän kaltainen rahoituksen kierrättäminen on turhaa byrokratiaa ja moninkertaisia hallinnon kuluja. Se tulee poistaa kokonaan ja antaa valtiolle rahoituksesta päättävänä viranomaisena valta tuen jakoon ja valvontaan. Saamelaiskäräjille riittää esityksen / aloitteen tekeminen kohteista ja tarpeista niin sosiaali- ja terveys- kuin opetusalailla.

Ei ole perusteltua antaa saamelaiskäräjille yleistä toimivaltaa koskien rahoitusta. Sen sijaan kuntien päätösvaltaa tulee selkeyttää.

8) Resurssit; Saamelaiskäräjien toiminta rahoitetaan valtion varoista. Rahoitukseen yleensä liittyy valvonta ja seuranta saaduista tuloksista.

9) Muuta vastaavaa saamelaisten kieleen, kulttuuriin tai heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttavaa asiaa; Tämä kohta pitää sisällään kaikki yhteiskunnalliset asiat, jotka kuuluvat kaikkien Suomen ja EU:n kansalaisten elämänpiiriin. Tässä huomaa, että saamelaiskäräjälain muutos nostaa saamelaiskäräjien oman edun aggressiivisen tavoittelun ja turvaamisen ensimmäiseksi ja viis välittää muista kansalaisista. Tämä on räikeää epätasa-arvon ja erojen kasvattamista muiden kansanosien kustannuksella.

Perustuslain 6 § mukaan yhdenvertaisuus ja tasa-arvo kuuluu kaikille kansalaisille. Sen mukaan jokaisen kansalaisen ja kansanryhmän on saatava samat oikeudet.

9 a § Saamelaisten oikeuksien huomioiminen viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien toiminnassa

5. 9 a § Saamelaisten oikeuksien huomioiminen viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä

9 a § on tarpeeton. Saamelaiskäräjälain muutosesitys on yksipuolinen ja syrjivä. Lain sisällössä näkyy saamelaiskäräjien /saamelaisten edunvalvontaa. Se antaa heille poliittista julkista ylivaltaa, itsehallintoon kuuluvia uusia tehtäviä ja työkaluja sekä oikeuden dynaamiseen vallan kehittämiseen muiden kansalaisten kustannuksella.

Alkuperäiskansan oikeudet eivät tarkoita sitä, että alkuperäisväestölle kuuluvat oikeudet voisivat olla enemmän kuin suvereenin valtion muiden kansalaisten oikeudet.

Lakimuutoksen 9, 9 a ja 9 b pykälät asettavat velvoitteita kaikille viranomaisille Suomessa.

9 a § sisältää viranomaisiin kohdistuvia menettelytapasäädöksiä. Merkittävimpiä niistä ovat ennakkosuostumusmenettely (veto-oikeus), viranomaisen huolenpito, ja heikentämiskielto.

Lain myötä saamelaiskäräjät saa työkaluja, joilla se alistaa kunnallisen itsehallinnon, alueellisen hallinnon ja haastaa jopa valtion määräysvaltaa.

Onko Suomi valmis antamaan yhdelle kansanryhmälle aseita, työkaluja ja mahdollisuuksia ylivaltaan tuomioistuineläytöksen, valtion ja kuntien itsehallintoon ja kansalaisiin nähden? Se on suomalaisen ja eurooppalaisen demokratian, oikeusvaltioperiaatteiden ja perustuslain vastainen. Nämä saamelaiskäräjälain muutoksen 9, 9 a ja 9 b pykälän työkalut yhdessä mahdollistavat saamelaiskäräjille nousemisen kaikkien viranomaisten yläpuolelle. Lakimuutos on vastoin hyvän hallinnon periaatteita ja ihmisoikeus- ja perusoikeuksien vastainen, aiheuttaen vakavia ristiriitoja toiminnassa. Viranomaisen joutuu tekemään työssään jatkuvasti valintoja, minkä lain ja periaatteen mukaan sen tulee toimia. Kansalaiset joutuvat epätasa-arvoiseen asemaan, mikä on suomalaisen ja eurooppalaisen demokratian ja oikeusperiaatteiden vastaista. Tasa-arvon vuoksi 9, 9 a ja 9 b pykälät tulee ulottaa koskemaan kaikkia Suomen kansalaisia.

Viranomaiset joutuvat asettamaan kansalaiset epätasa-arvoiseen asemaan, mikä on suomalaisen ja eurooppalaisen demokratian ja oikeusperiaatteiden sekä perustuslain vastaista. Lainsäädännöt synnyttävät kehäpäätelmän.

Olemme samaa mieltä Juha Joonan kanssa, että kyseinen lainkohta tarkoittaisi huomattavaa muutosta viranomaisten ja muiden hallintotehtäviä hoitavien toimivaltaan, koskien muun muassa maa- ja vesialueiden käyttöä (Joonas Juha, Eriävä mielipide toimikunnan mietinnössä).

Suomelle olisi oikeampi ja perustuslain mukainen tapa suojata tasavertaisesti kansalaistensa ihmisoikeuksia ja säätää lainsäädännössä syrjinnän ja perusoikeuksien loukkauksia vastaan asianomaisessa erityislainsäädännössä.

ENNAKKOSUOSTUMUS eli käytännössä veto-oikeus on vahva mandaatti vallankäytössä. Kuntien ja muiden viranomaisten päätöksenteko tulee vaikeutumaan. Kuntien ja alueen kehittäminen viivästyy ja jopa estyy kokonaan. Kuntien alueella toimii kaksi eri itsehallintoviranomaista, kaksi päällekkäistä organisaatiota, jotka kumpikin tarvitsevat resurssit ja osaamisen sekä kaksinkertaisen rahoituksen toiminnalleen. Saamelaiskäräjien osaaminen ja kokemus ei ole kuntahallinnon tasolla. Valtio on lakimuutoksen myötä sitoutumassa riittävään saamelaiskäräjien rahoitukseen. Miten toimii kuntien / maakuntien itsehallinto jatkossa? Onko Suomen valtion päätösvalta vaarassa halvaantua?

Saamelaisten asema muuhun väestöön nähden on jo ylivoimainen ja saamelaiskäräjillä on jo kulttuuri-itsehallinto, joka sekin on enemmän kuin sen etnisellä veljeskansalla, metsälappalaisilla /metsäsaamelaisilla ja inarinsaamelaisilla. Saamelaiskäräjälain muutosesityksestä puuttuu tilanne- ja olosuhdekatsaus, jossa vertailtaisiin saamelaisten ja muun väestön oikeuksia ja olosuhteita suhteessa toisiinsa nähden. Siihen voisi sisältyä myös riskien kartoitus.

Saamelaisten asemaan alkuperäiskansana Suomessa ei ulotu senkaltaisia uhkia, jotka vaatisivat sen oikeusasemaan ennakkosuostumusta.

HEIKENTÄMISKIELTO tarkoittaa, että viranomaisen tulee toimissaan huomioida saamelaiden oikeudet siten, ettei niitä loukata. Viranomaisella on jo toimissaan velvollisuus kohdella ihmisiä tasa-arvoisesti luokittelematta heitä rodun, kulttuurin uskonnon tms. mukaan. Viranomaisen kannalta tarkasteltuna heikentämiskielto on tasa-arvon vuoksi kohdistuttava myös muihin kansalaisiin tai viranomaisen joutuu toimissaan rikkomaan perustuslain ja ihmisoikeuksien tasa-arvo vaatimusta.

Tällaista epätasa-arvoa lietsovaa sääntelyä ei tule ottaa lainsäädäntöön.

Heikentämiskielton ulottaminen luonnonvaroihin ei ole yksinkertainen asia. Kyse on yleisestä ja yksityisestä edusta. Luonnonvarat eivät kuulu yksinomaan alkuperäiskansalle. Heikentämiskielton yhteyteen otettu "huomattavan haitan" käsitteen sisältö on epämääräinen, eikä sitä tule ottaa lainsäädäntöön ilman sisällön tarkkarajaista määrittelyä. Vaikutusten arviointi kuuluu lähtökohtaisesti merkittäviin hankkeisiin. Siitä on muualla lainsäädännössä riittävä määrittely.

Alkuperäiskansan oikeudet eivät tarkoita sitä, että alkuperäisväestölle kuuluvat oikeudet voisivat olla enemmän kuin suvereenin valtion muiden kansalaisten oikeudet.

HUOLENPITOVELVOITTEESTA ei tarvita erillistä säädöstä lainsäädännön tasolla. Mikäli nähdään tarpeelliseksi tämän kaltainen lain tasolla oleva säädös, sen paikka ei ole saamelaiskärjälaki, vaan viranomaisen toimintaa koskevassa sääntelyssä. Silloinkin sen tulee toteuttaa tasa-arvon periaatetta. Viranomaisella on tehtäviinsä kuuluva velvollisuus valmistella asia riittävällä asiaan kuuluvalla laajuudella. Viranomaisen on tiedotettava oma-aloitteisesti merkittävistä suunnitelmista kansalaisia. Kansallisten ja kansainvälisten oikeudenkäyntien vähenemisellä ei ole mitään takeita. Saamelaiskärjälain muutosesitys murtaa kansalaisten tasa-arvoa, syrjii sen muita kansalaisia ja alkuperäistäkin alkuperäisintä väestönosaa.

Kirjallinen selvitys tulee olla kaikkien asianosaisten ja kansalaisten saatavissa ilman erillistä sääntelyä saamelaiskärjälaisissa.

3 luku Toimikausi, toimielimet ja toiminta

6. 3 luku Toimikausi, toimielimet ja toiminta

Saamelaiskärjälain muutosesityksessä Suomi valtiona sidotaan taloudelliseen vastuuseen saamelaisten itsehallinnosta. Varojen määrä jätetään avoimeen määrittelyyn, viitataan tehtävien lisäämiseen ja tehtävien hoitamiseen tarvittaviin resursseihin sekä veloitetaan riittävään valtion rahoituksen. Mikä on riittävä ja kuka määrittelee riittävyyttä?

Ehdotamme valtiolle harkintaa saamelaiskäräjien kaiken aikaa paisuvan organisaation ja toiminnan rahoitukseen. Itsehallintoon kuuluu yleensä oma varainhankinta. Omasta rahoitusosuudesta vaietaan lakiesityksessä.

Päällekkäisiä toimintoja tulisi järjeistää. Saamelaiskäräjälain muutosesityksen myötä sen itsehallinto tulisi koskemaan koulutuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon toimialoja (lakiesityksessä viittaus myös sote -uudistukseen ja koulutuksen osalta aina varhaiskasvatuksesta yliopistokoulutukseen saakka). Sote uudistuksessa tämä tarkoittaisi yhden itsehallintoviranomaisen mukaan tuloa päätöksentekoon ja sen myötä kustannusten lisääntymistä.

Lainmuutos antaisi jatkossa saamelaiskäräjille päätösvaltaa myös muiden kuin nykyään sen kautta hallinnoitavien varojen jaossa. "Jatkossa saamelaiskäräjät voisi käyttää päätösvaltaa myös muiden kuin nykyään sen kautta hallinnoitavien varojen jaossa." Tämä on vaarallinen laajennus itsehallintoon viranomaisen tai toimijan kannalta. Itsenäisen yliopiston sääntelyyn tulee uusi määräjä varojen käyttöön. Se tarkoittaa yliopiston riippumattomuuden kaventamista ja saamelaiskäräjien vaikuttamista sen kautta tutkimuksen sisältöön ja suuntaamiseen.

Saamelaiskäräjälain muutosesityksen säädökset toiminnasta ovat epämääräisiä tai niitä ei ole lainkaan. Julkisen viranomaisen toiminta tulee olla selkeästi ja tarkkarajaisesti lainsäädännössä määriteltyä. Saamelaiskäräjien työjärjestyksen käyttäminen toiminnan määrittämiseen ei vastaa Suomen lainsäädännön määräyksiä. Tämä ongelma on nostettu esille useissa lausuntokohdissa.

3 a luku Kirjanpito ja tilintarkastus

7. 3 a luku Kirjanpito ja tilintarkastus

Julkisen vallan harjoittajan kirjanpito ja tilintarkastus ja valvonta tulee toteuttaa kaikilta osin viranomasitoiminnan sääntelyjen mukaisesti. Mikäli saamelaiskäräjistä tulee julkista valtaa käyttävä viranomainen, sen valvonta voisi kuulua valtioneuvoston tarkastusvirastolle.

4 luku Saamelaiskäräjien vaalit

8. 4 luku Saamelaiskäräjien vaalit

Jos saamelaiskäräjät on muuttumassa julkisoikeutta harjoittavaksi toimijaksi, se tarvitsee demokraattisen (esimerkiksi puoluejärjestelmään perustuvan järjestelmä) toimintamallin päättäjien

valintaan. Saamelaiskäräjävaalien vanhanaikaista kuntakohtaista kiintiöjärjestelmää tulisi uudistaa demokraattisemmaksi äänestäjien tahtoa kunnioittavaksi järjestelmäksi.

8.1 Vaaliluettelo

Saamelaiskäräjät ylläpitää vaaliluetteloa.

Vaaliluettelon ulkopuolelle jää huomattava saamelaisrekisterin ulkopuolelle jätetty etninen kansanryhmä, alkuperäiskansan tunnustusta hakeva saamelainen populaatio, statuksettomien saamelaisten / lappalaisten alkuperäistäkin alkuperäisempi kansanryhmä.

Statuksettomat saamelaiset ovat hakeneet vaaliluetteloön ottamista. Vain pieni prosentti hakemuksista on hyväksytty. Saamelaiskäräjien valintaprosessi muistuttaa enemmänkin yhdistyksen prosessia jäseneksi hyväksymisestä kuin virkavastuulla ja lain tasolle kirjatulla perusteilla tapahtuvaa toimintaa.

Tohtori Erika Sarivaara on käsitellyt väitöskirjassaan statuksettomien saamelaisten pyrkimistä oman identiteettinsä mukaiseen ryhmään -näkökulmaa. ”Vaaliluetteloön hakeutumisessa on kyse myös sisäänpääsyneuvottelusta eli Stoorin (1999) mukaan identiteettineuvottelusta. Tässä identiteettineuvottelun voi katsoa epäonnistuneen, sillä henkilöä ei ole tunnustettu saamelaiseksi subjektiivisten eikä objektiivisten kriteerien perusteella.”

Saamelaiskäräjälain muutoksen määräystä, että henkilö voidaan poistaa vaaliluettelosta (ja samalla häneltä viedään saamelaisuus), voidaan pitää ihmisoikeusrikkomuksena. Saamelaiskäräjien vaalilautakunnalle annettavaa oikeutta määrätä, kuka on alkuperäiskansaa ja saamelainen äänioikeutettu saamelaiskäräjävaaleissa, kohdistuu subjektiiviseen oikeuteen, ihmisyyteen.

Niin kuin yleisesti ja myös oikeusministeriössä hyvin tiedetään, vaaliluetteloön pääseminen tai sen ulkopuolelle jääminen merkitsee saamelaisuuteen pääsemistä tai sen ulkopuolelle sulkemista, niin oikeuksien tasolla kuin symbolisella tasolla. Vaaliluetteloa kutsutaan yleisesti saamelaisrekisteriksi. (Joonas Juha)

Mikäli saamelaisten itsehallinto toteutuu, sen vaalijärjestelmä tulee perustua demokratiaan, jossa saamelaisten tasavertainen osallistuminen ja vaikuttaminen toteutuu Suomen lakien mukaisesti. Vaalien tulee olla demokraattiset, niissä tulee olla yleiset ja yhtäläiset oikeudet vaikuttaa vaalitulokseen.

Vaalisalaisuus tulee säilyä. Saamelaiskäräjälaissa on muutamia menettelyjä, jotka eivät sovi länsimaiseen oikeusjärjestelmään.

Tärkeimmäksi asiaksi saamelaiskäräjien vaaleissa nousee äänioikeuden määrittely eli saamelaisen äänioikeutetun vaaliluetteloon ottaminen ja saamelaismääritelmän saaminen lain tasolle.

5 luku Muutoksenhaku vaaliluetteloa koskevissa asioissa

9. 5 luku Muutoksenhaku vaaliluetteloa koskevissa asioissa

Yksilön oikeusturva ja perustuslain mukainen oikeus riippumattomaan ulkopuoliseen tuomioistuinkäsittelyyn vaarantuu.

Saamelaiskäräjät hakee julkisoikeudellista viranomaisasemaa ja omaa lainkäyttöelintä itsemääräämisoikeutensa tueksi. Se tarkoittaa myös oikeuden ottamista omiin käsiin ryhmäidentifiointipäätöksen varmistamiseksi. Saamelaiskäräjät on asettanut kyseenalaiseksi Suomen oikeuslaitoksen toimivallan ja osaamisen tulkita lainsäädäntöä. Riippumattoman tuomiovallan ja sen tekemien ratkaisujen kieltäminen ja suomalaisen lainsäädännön sivuuttaminen ratkaisuissa ovat este julkisoikeudellisen tehtävän hoidolle (muun muassa intressijääviys). Tarvitaanko uutta oikeudellista toimielintä vai yksiselitteistä lainsäädäntöä oikeuden toteutumiseen? Lakiesityksessä kaavailaan jo muutoksenhakulautakunnan tehtävien laajentamista.

Riippumattomuus muutoksenhaussa vaaliluetteloa koskevissa asioissa ei vakuuta; saamelaiskäräjien valitsema vaalilautakunta tekee ratkaisut äänioikeudesta (toisin sanoen, kuka on saamelainen), ja saman elimen valitsema ja nimeämä muutoksenhakulautakunta käsittelee valitukset vaalilautakunnan päätöksistä.

Saamelaiskäräjien valitsema vaalilautakunta tekee ratkaisun, tunnistaa kulloisenkin hakijan kohdalla tämän itseidentifioinnin tarkoituksena: Onko hakija mala fide vai bona fide ja onko kyseessä oleva henkilö uhkaamassa alkuperäiskansan päätösvaltaa. Kielivaatimus on kohtuuton. Sen avulla diskriminoidaan edelleen alkuperäistäkin alkuperäisempää kansanosaa, jolta oma kieli on tuhottu valtion ja kirkon toimesta. Ratkaisut ovat politisoituneet ja ohittaneet osin lainsäädännön. Viitataan myös Juha Joonan eriävässä mielipiteessä esitettyihin muihin näkemyksiin.

Muutoksenhakulautakunnan päätöksistä olisi mahdollista valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus antaa valitusluvan, muutoin perustuslain perusoikeuksiin kuuluvat ratkaisut jäävät tuomiovaltaa käyttävän ryhmän ratkaisuksi.

Se, että oikeusministeriö kouluttaa muutoksenhakulautakuntaa oikeudellisen ratkaisun tekemisessä, ei poista periaatteita tai lainsäädännön puutteita vaan sitoo julkisen vallan vastuuseen muutoksenhakulautakunnan tekemistä ratkaisuista.

6 luku Erinäiset säännökset

Rikoslain 40 luvun 11 §

Mitä ovat ne saamelaiskäräjien viranomaistehtävät, joihin rikosoikeudellinen vastuu kohdistuisi?

Viranomaistehtävien selkeä ja tarkkarajainen määrittäminen puuttuu lain muutosesityksestä.

Muita huomioita

12. Muita huomioita

12.1 Perustelut alkuperäiskansan tunnustusvaatimukselle

Saamelaisrekisterin ulkopuolelle jäävä alkuperäiskansaksi identifioituva, etninen kansanryhmä vaatii tunnustusta alkuperäiskansalaisuudelleen. He ovat kansainvälisten määritelmien mukaista alkuperäiskansaa.

Alkuperäiskansan määritelmä sisältää subjektiivisena kriteerinään itseidentifikaation, kansa katsoo polveutuvansa siitä väestöstä, joka asutti maata tai tiettyä maantieteellistä aluetta ennen sen kolonisaatiota tai valtioiden välisten rajojen vetämistä. Saamelaiskäräjälain muutos tulee ulottaa koskemaan myös toista Suomen alkuperäiskansan osaa.

Yhteiskuntarauhan nimissä on etsittävä ratkaisuja jännitteiden purkamiseksi. Tätä lausuntoa kirjoitettaessa ilmeni ongelma, joka kertoo lisääntyvistä jännitteistä saamelaisalueella: Kirjoitustyötä estämään ja haittaamaan ilmaantui odottamattomia vieraita, tunkeutujat käyttivät saamenkielisiä nimimerkkejä. Saamelaiskäräjälain muutos lisää epätasa-arvoa veljeskansojen välille ja koettelee perustuslain ja ihmisoikeuksien määrittämiä oikeuksia ihmisyyteen ja alkuperäisyyteen. Syrjitä on saatava loppumaan. Suomi tarvitsee vakaan, perustuslain ja ihmisoikeuksien kautta rakennetun yhteiskunnan.

Tähän lausuntoon on otettu joitakin perusteluita alkuperäiskansan tunnustusvaatimukselle, mutta vasta varsinaisessa prosessissa tuodaan perusteita syvemmin ja laajemmin.

Alkuperäisen etnisen metsälappalaisten /metsäsaamelaisten ja inarinsaamelaisten kulttuuriin syvyys on edelleen läsnä käsinkosketeltavina elämänohjeina ja -tapoina, tarinoina, kertomuksina, toimintoina, vajavaisella kielellä ja uusia ilmaisutapoja käyttävänä perinteisenä alkuperäisenä saamelaisena kulttuurina. Siihen liittyy vahva sidos, hengittäminen luontoyhteyden kautta. Tämän alkuperäisen kulttuurin siirtäminen tuleville sukupolville on ensiarvoisen tärkeää. Kulttuuri voi olla yhtä syvää myös muun kuin saamenkielen kautta ilmaistuna.

Lainvalmistelutyöhön tulee ottaa asianosaisiksi ja asiantuntijoiksi metsäsaamelaisuutta eli metsälappalaisuutta ja inarinsaamelaisia edustavia ja osaavia henkilöitä.

Alkuperäisyyden tunnustamiselle on kaksi vaihtoehtoista toteuttamistapaa:

1. Saamelaisrekisterin ulkopuolelle jäävää etninen kansanryhmä on yksi osa saamelaisten heimoa ja osa Euroopan ainoaa alkuperäiskansaa tai
2. Aloitetaan valmistelut saamelaisrekisterin ulkopuolelle jäävän etnisen alkuperäiskansanryhmän tunnustamiseksi omana ryhmänään osana saamelaiskäräjälain muutosesitystä ja nostetaan se perustuslain tasolla veljiensä saamelaisten rinnalle alkuperäisten kansojen joukkoon.

Vaihtoehtoon 1 sisältyy, että saamelaisrekisterin ulkopuolelle jäävät etniset alkuperäiskansanryhmät tulevat täysivaltaiseksi jäseneksi demokraattiseen saamelaisyhteisöön. Lappalaispykälän tulee jäädä osaksi saamelaiskäräjälakia ja se tulee ottaa käyttöön ratkaistaessa saamelaisuutta ja äänioikeutta saamelaiskäräjillä.

Vaihtoehto 2 on oma rinnakkainen saamelaiskäräjien ulkopuolelle jäävät etniset alkuperäiskansanryhmät -järjestö, jolla tulee olla samat alkuperäiskansan oikeudet ja velvollisuudet kuin saamelaiskäräjillä on nyt ja tulevaisuudessa.

Näyttöä saamelaisrekisterin ulkopuolelle jäävistä etnisistä alkuperäiskansanryhmistä löytyy lukuisista kiistattomista tutkimuksista ja dokumentoidusta historiasta. Heidän jälkeläisensä asuvat edelleen samalla alueella jatkaen esivanhemmiltaan perimäänsä kulttuuria sellaiseksi kuin se on kehittynyt nykyaikaan tullessa.

Lapinmaalla on puhuttu ainakin 18 eri lapinkieltä. Niiden olemassaolo laajalla alueella pohjoista aluetta osoittaa lappalaisväestön olemassaoloa ja lappalaiskulttuurin yhtenäisyyttä laajalla alueella (nimitys saamenkieli kuuluu myöhempään ajanjaksoon). Inarin saamelaisten kieli on kutakuinkin

säilynyt tähän päivää saakka, mutta eteläisemmän lapinmaan kieliin kohdistunut puhdistus on tuhonnut sitä pahoin.

Lopullinen niitti alkuperäiskansan tunnustukselle saamelaisrekisterin ulkopuolelle jäävien etnisen alkuperäiskansanryhmän kulttuurin tuhoamiselle on lappalaisstatuksen poistaminen. Suomen valtion viranomaisilla ei todennäköisesti olisi valtaa tehdä myönteistä tunnustamispäätöstä, vaan todellinen valta päätöksessä olisi saamelaiskäräjien ennakkosuostumusmenettelyssä. Saamelaiskäräjät taistelevat jo nyt mitätöidäkseen alkuperäisyyden ja lappalaiskulttuurin.

Alkuperäistäkin alkuperäisimpinä saamelaisrekisterin ulkopuolelle jäävät etniset alkuperäiskansanryhmät tarvitsevat suojaa ja tukea kielen elvyttämiseen ja kulttuurin ylläpitoon.

12.2 YHTEENVETO VAIKUTTAVISTA ASIOISTA SAAMELAISKÄRÄJÄLAIN MUUTOKSESSA

Saamelaiskäräjälain valmistelu on heti keskeytettävä.

Saamelaisrekisterin ulkopuolelle jäävän etnisen kansanryhmän oikeudellisen aseman turvaaminen alkuperäiskansan tunnustuksen kautta on ainoa oikea kestävä ratkaisu.

Suomen oikeusvaltioperiaatetta, demokratiaa, perus- ja ihmisoikeuksia ja muita näihin liittyviä periaatteita horjutetaan saamelaiskäräjälain muutoksella. Tätä lain muutosesitystä arvioitaessa tulee tarkastella, kestäkö tuomioistuinlaitoksen riippumattomuus muutoksen tuomat paineet. Tällä saamelaiskäräjälain muutoksella on perustavaa laatua oleva vaikutus vakaan yhteiskuntamme perusrakenteisiin, niihin oikeuksiin, joihin tämä kansakunta luottaa. Tasa-arvoisessa maassa kaikki maan kansalaiset ovat tasa-arvoisia. Kaikki nyt yhdelle kaavailut edut tulee ulottaa tasa-arvon ja syrjimättömyyden takaamiseksi kaikille asukkaille.

Suomen kansalaisille tärkeiden perusoikeuksien määrittäminen siirretään perustuslain alemman tason lainsäädäntöön, vedoten kansainvälisiin säädöksiin, perustuslain 121 § 4 momenttiin ja hallituksen esityksen asteella olevaan saamelaiskäräjälain muutokseen. Perustuslain 121 § 4 momentin ensimmäisen lauseen tulkintaa muutetaan mielivaltaisesti perusteeksi saamelaiskäräjien itsehallintojulistuksen antamiselle lain avulla. Perustelut kansainvälisellä oikeudella ovat pääosin saamelaiskäräjien yksipuolista tulkintaa. Kansainvälisen oikeuden ratkaisuihin on vaikuttanut oikeuden hakeminen yksipuolisesti valittajan subjektiivisen näkemyksen perusteella.

Itsehallintoalue muodostuisi saamelaisten kotiseutualueelle ja sitä laajemmalle alueelle "laajentamalla saamelaisten asemaan liittyvien asioiden alaa myös kotiseutualueen ulkopuolelle" (lainaus saamelaiskäräjälain muutosesityksestä).

Lain muutosesityksessä olevat kansainvälisten säädösten ja tuomioistuinten tulkinnat ovat pääosin kestävämmällä tasolla. Ihmisoikeusjulistuksen mukaan ei ole tarkoitus, että alkuperäisväestölle kuuluvat oikeudet voisivat olla enemmän kuin suvereenin valtion muiden kansalaisten oikeudet.

Statussaamelaisilla ei ole ollut alkuperäisenä kansana oikeutta maahan yli sen alkuperäistäkin alkuperäisimmän kansan. Ei siis ole oikeutta, joka pitäisi palauttaa.

Lain muutosesityksestä puuttuu kokonaan perustuslaillinen arviointi ja valtio-oikeudellinen tarkastelu. Lakimuutoksessa puututaan useisiin oikeudenalojen lainsäädäntöihin ulottamalla julistuksenomainen saamelaiskäräjälain muutosesityksen kautta uusia velvoitteita kaikille viranomaisille, muun muassa vaatimus viranomaisen epätasa-arvoiselle toiminnalle.

Lakimuutoksesta tulee poistaa kokonaan dynaamisen itsehallinnon käsite.

Saamelaiskäräjälain muutosesitys on itsehallinnon periaatteita ja työkaluja sisältävä itsehallinnon julistus. Se on yhden kansanosan nostaminen askel askeleelta määräävään asemaan valtioon, kuntiin, ja kansalaisiin nähden. Saamelaiskäräjien dynaaminen itsehallinto työkaluineen nostaa sen koko yhteiskunnan valtarakenteiden, myös tuomioistuinjärjestelmän yläpuolelle.

Päällekkäisinä, samalle alueelle sijoittuvina, perustuslain määrittelemä valtion, alueiden ja kuntien ja saamelaiskäräjien dynaaminen itsehallinto tulisivat vaikuttamaan negatiivisesti yhteiskunnan kehittämiseen taloudellisella, sosiaalisella ja yhteiskunnallisella tasolla.

Maahan kohdistuvat oikeudet tulee pitää ennallaan. Ne perustuvat virallisiin asiakirjoihin ja ovat luotettavia - faktoja. Alkuperäisen vuosisatojen katkeamattoman omistus, hallinta- ja käyttöoikeuksien murtaminen rikkovat kansallista ja kansainvälistä oikeutta.

Saamelaiskäräjälain muutosesitys on poliittinen. Sen ainoa tavoite on saamelaiskäräjien vallan lisääminen yhteiskunnassa. Lakiesityksessä ei juurikaan käsitellä saamelaiskulttuuria ja kieltä. Sillä on suoria vaikutuksia etenkin neljän pohjoisen kunnan (Enontekiö, Inari, Sodankylä ja Utsjoki) itsehallinnolle ja alueen kansalaisille, mutta myös laajemmin koko Suomelle ja naapurimaiden yhteistyölle.

Saamelaiskäräjälain itsehallinnon, autonomian lisääminen ei ole oikeassa suhteessa säänneltävään kulttuuriin ja kieleen liittyvään itsehallintoon. Saamelaisten aseman laajentaminen yhteiskunnallisen itsehallinnolle puolelle ei ole perusteltua.

Saamelaiskäräjälain muutos on dynaamisen itsehallinnon julistus ja saamelaiskäräjien valta-aseman (jopa itsevaltiuden) nostaminen lain periaatteiden kautta pysyväksi instituutioksi ja keskeiseksi sääntelijäksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Saamelaiskäräjien valta ulottuu tuomioistuimilaitokselle kuuluvaan valtaan. Saamelaiskäräjät hakee vaikuttavaa asemaa ulkopoliittikaan tasavallan presidentin ja valtioneuvoston rinnalle.

Saamelaiskäräjälain muutosesityksessä saamelaiskäräjille annetaan asema, valta ja vallankäytön työkalut dynaamisen vallan käyttämiseksi.

Saamelaiskäräjälain muutosesityksen heikoin kohta on, että siitä puuttuu lain vaikutusten yhteiskunnallinen arviointi, merkitys Suomen sisäisen itsehallinnon toimivuudelle ja yhteiskuntarauhalle. Siitä puuttuu keskeisten ihmis- ja perusoikeuksien, KP-oikeuksien, CERDin kaikkinaisen syrjinnän poistamista koskeva kansainvälisten yleissopimusten ja muiden kansainvälisten sopimusten mukainen vaikutusten arviointi.

Lain muutosesityksestä puuttuu tarkastelu, joka kohdistuu kansalaisten oikeuksien heikentämiseen.

SAAMELAISKÄRÄJÄLAKIA EI TULE SÄÄTÄÄ SAAMELAISKÄRÄJÄLAIN MUUTOSTA VALMISTELLEEN TOIMIKUNNAN ESITYKSESTÄ SAAMELAISKÄRÄJÄLAIN MUUTOKSEKSI (VN/5875/2019) perusteella. Saamelaiskäräjälain muutotyö tulee keskeyttää siinä esiintyvien lukuisten perustavaa laatua olevien virheiden ja puutteiden vuoksi.

04.08.2021

Yhtenäisen saamenkansan puolesta ryhmä

Merja Mattila ja Lea Sopenen omasta ja valtakirjalla seuraavien puolesta

Allekirjoittajat, yhteisöt

Lappalaisyhteisö ja perinneyhdistys ry / Jouni Eira

Sodankylän Lapinkylä ry./ Arja Mäkitalo

Kuivasalmen Lapinkyläyhdistys ry

Kittilän Lapinkyläyhdistys ry/ Harri Siitonen, pj ja Timo Helaniva, siht

Allekirjoittajat, yksityiset

Kyösti Mattila

Olavi Aikkila

Hanna Riipi

Riitta Aikkila

Armi Haapamäki

Jarmo Aikkila

Mauri Eira

Mona Stjerndorff

Hanna Haapamäki

Tarja Siitonen

Veikko Siitonen

Ismo Siitonen

Timo Helaniva

Hilla Vaarala

Kari Akujärvi

Reijo Eira

Viljo Ylijärnä

Raimo Korkalo

Leo Peltovuoma

Onni Niemelä

Rami Niemelä

Anu Pulkkinen

Laura Hakkarainen

Joonas Ylitalo

Eila Ylilokka

Merja Mattila

Merja Mattila ja Lea Sopenen, Lappalaiskulttuuri ja perinneyhdistys ry /
Jouni Eira, Sodankylän Lapinkylä ry./ Arja Mäkitalo, Kuivasalmen
Lapinkyläyhdistys ry